

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ОЛІЙНИК ЄВГЕНІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

(власноручний підпис студента)

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри
господарського права, к.ю.н.

Є.О. Липницька

« ____ » _____ 2020 р.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ

Спеціальність 081 Право

Магістерська робота

Керівник:

Серебрякова Ю.О., доцент кафедри
господарського права,
к.ю.н., доцент

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця – 2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Керівник: Захарченко А.М.
професор кафедри господарського права,
доктор юридичних наук, доцент

«___» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ

студента 1 курсу СО «Магістр» групи «Б»,
денного відділення спеціальності «Право»

Олійник Євгеній Олександрович

- 1. Тема роботи:** Правовий статус фізичної особи-підприємця.
- 2. Строк надання студентом роботи керівнику:** «21» листопада 2020 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** наукова література, нормативно-правові акти та практика їх застосування щодо правового статусу фізичної особи-підприємця.
- 4. Робота виконується на базі:** ФОП Кулаков О.П.
- 5. Результати дослідження:** обґрунтування пропозицій щодо удосконалення правового статусу фізичної особи-підприємця.
- 6. Область застосування результатів роботи:** наукова діяльність, законотворча діяльність, практична діяльність суб'єктів господарювання.

Тема магістерської роботи зареєстрована № _____ «___» _____ 20__ р.
Ст. лаборант кафедри _____ (підпис)

УЗГОДЖЕНО:

«___» _____ 2019 р.

В.о. зав. кафедри
господарського права,
кандидат юридичних наук

Є.О. Липницька

АНОТАЦІЯ

Олійник Є.О. Правовий статус фізичної особи-підприємця. Магістерська робота. Кафедра господарського права юридичного факультету, Донецький національний університет імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2020. – 72 с.

У роботі досліджено поняття та ознаки фізичної особи-підприємця, та її правового статусу. Проаналізовано правову основу діяльності фізичної особи-підприємця. Досліджено правові аспекти створення і припинення фізичної особи-підприємця. Виявлено права та обов'язки фізичної особи-підприємця, досліджено особливості їх реалізації. Уточнено положення щодо правового режиму майна фізичної особи-підприємця.

Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення правового статусу фізичної особи-підприємця, розроблено рекомендації щодо створення фізичної особи-підприємця.

Ключові слова: правовий статус, фізична особа-підприємець, створення та припинення, правовий режим майна, майно подружжя, права, обов'язки, відповідальність.

Бібліограф.: 89 найм.

SUMMARY

Oliynyk E.A. The Legal Status of the Private Entrepreneur. The Master's Thesis. Commercial law department of Law Faculty, Vasyl' Stus Donetsk National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnitsa, 2020. – 72 p.

The concept and features of a natural person-entrepreneur and its legal status are studied in the work. The legal basis of the activity of a natural person-entrepreneur is analyzed. The legal aspects of creation and termination of a natural person-entrepreneur are studied. The rights and responsibilities of a natural person-entrepreneur are revealed, the peculiarities of their realization are investigated. The provisions on the legal regime of property of a natural person-entrepreneur have been clarified. Proposals for improving the legal status of a natural person-entrepreneur are substantiated, recommendations for the creation of a natural person-entrepreneur are developed.

Keywords: legal status, natural person-entrepreneur, creation and termination, legal regime of property, property of spouses, rights, duties, responsibilities.

Bibliography: 89 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
 РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ	 8
1.1 Поняття і ознаки фізичної особи-підприємця, та її правового статусу.....	8
1.2 Правова основа діяльності фізичної особи-підприємця.....	19
Висновки до розділу 1.....	25
 РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ.....	 27
2.1. Створення фізичної особи-підприємця	27
2.2. Правовий режим майна фізичної особи-підприємця	38
2.3. Права та обов'язки фізичної особи-підприємця	47
2.4. Припинення фізичної особи-підприємця	55
2.5. Відповідальність фізичної особи-підприємця	66
Висновки до розділу 2	71
 ВИСНОВКИ.....	 74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	77
ДОДАТКИ	88
Тези на тему «Деякі питання щодо державної реєстрації фізичної особи- підприємця»	
Рекомендації щодо державної реєстрації створення фізичної особи- підприємця	
Довідка	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Фізична особа-підприємець (надалі – ФОП) є однією з найпростіших форм здійснення господарської діяльності. За даними Державної податкової служби України, станом на 2020 рік в Україні зареєстровано близько 1,885 мільйона фізичних осіб-підприємців [1], при цьому, для порівняння, товариств з обмеженою відповідальністю близько 674 000 [2]. Отже, фізична особа-підприємець (надалі – ФОП) наразі є найрозповсюдженішим суб'єктом господарювання із нескладною процедурою створення та припинення, а також легкістю здійснення управління.

Правова основа статусу фізичних осіб-підприємців в даний час представлена Господарським кодексом України (далі – ГК України) [3], Цивільним кодексом України (далі – ЦК) [4], Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань від 15.05.2003. №755» [5] (далі – Закон про реєстрацію) та безліччю нормативно-правових актів. При цьому, хоча законодавством передбачені особливості правового регулювання діяльності ФОП, на сьогодні наявні певні законодавчі неточності та прогалини.

Дослідженню окремих питань правового ФОП приділили увагу в своїх працях такі правознавці, як, Є.А. Жарікова, Н.С. Малєїн, В.К. Мамутов, В.Л. Мусіяка, В.В. Овсієнко, Ю.П. Пацурівський, Н.О. Саніахметова, Н.М. Шевченко, В.С. Щербина, В.Я. Юдін та ін. Однак, враховуючи значні зміни у законодавстві України з часу опублікування напрацювань вищезазначених правознавців, наразі невирішеними залишаються певні теоретичні питання щодо визначення правового статусу та безпосереднього здійснення господарської діяльності ФОП. Зокрема, до таких питань слід віднести визначення систематичності, як ознаки підприємницької діяльності ФОП, питання порядку реєстрації ФОП фізичними особам, що не досягли 18-річного віку та отримали повну цивільну дієздатність в момент укладення шлюбу,

визначення дії договірних зобов'язань ФОП після припинення статусу підприємця та інше.

Вищевикладеним зумовлені актуальність і доцільність дослідження за темою магістерської роботи.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються в процесі створення, діяльності та припинення фізичної особи-підприємця.

Предметом дослідження є правовий статус фізичної особи-підприємця.

Метою магістерської роботи є обґрунтування пропозицій щодо удосконалення правового статусу фізичної особи-підприємця.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

1. уточнення поняття та ознак фізичної особи-підприємця
2. аналіз правової основи діяльності фізичної особи-підприємця
3. дослідження порядку створення фізичної особи-підприємця
4. визначення особливостей правового режиму майна фізичної-особи-підприємця
5. висвітлення прав та обов'язків фізичної особи-підприємця
6. дослідження порядку припинення фізичної особи-підприємця.
7. уточнення підстав та порядку притягнення до відповідальності фізичної особи-підприємця.

У ході дослідження використовувались формально-юридичний, системний, логіко-юридичний, та порівняльно-правовий методи.

Використання при проведенні дослідження формально-юридичного методу дозволило провести аналіз норм чинного законодавства України, яке регулює правовий статус ФОП. Використання системного методу дало можливість розглянути ФОП в існуючій системі суб'єктів господарювання та визначити його місце у цій системі. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено пошук найбільш оптимальних шляхів правового регулювання діяльності ФОП. Логіко-юридичний метод дозволив проаналізувати зміст норм чинного законодавства України, що регулює діяльність ФОП, виявити його недоліки та обґрунтувати пропозиції з його удосконалення.

На захист виносяться наступні положення:

запропоновано критерії для кваліфікації систематичності, як ознаки підприємницької діяльності;

систематизовано законодавство, яке створення, діяльність та припинення фізичної особи-підприємця;

уточнено правила державної реєстрації фізичної особи підприємця;

обґрунтовано пропозиції щодо правового режиму майна фізичної особи-підприємця;

розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства про правовий статус фізичної особи-підприємця.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що матеріали магістерської роботи, висновки і пропозиції, рекомендації можуть бути використані в науковій, законотворчій діяльності, практичній діяльності ФОП.

Апробація та впровадження результатів роботи. Основні результати дослідження доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень» (Київ, 30 жовтня 2020 р). Підготовлено тези доповідей на тему: «Деякі питання щодо державної реєстрації фізичної особи-підприємця» (Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 158-160).

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 72 сторінки.

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ

1.1. Поняття і ознаки фізичної особи-підприємця та її правового статусу

Одним із факторів стабілізації економіки України є всебічний розвиток усіх видів та організаційних форм підприємництва, в тому числі розвиток діяльності фізичних осіб-підприємців. Досвід роботи фізичних осіб-підприємців показав ряд позитивних особливостей у вирішенні ними як виробничих, так і соціальних завдань. Як правило, такі суб'єкти успішно працюють як у великих, так і в малих містах, а також у селах. Задля висвітлення теоретичних аспектів діяльності фізичних осіб-підприємців звернемося до визначення поняття цих суб'єктів.

Так, у частині другій статті 55 ГК України серед суб'єктів господарювання не вказано такий суб'єкт як фізична особа підприємець. В значенні такої особи вказано на такого учасника як *громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці*. Поряд із цим, внесені в 2012 році зміни до частини третьої цієї статті свідчать про вказівку на такого суб'єкта як фізична особа підприємець. Варто наголосити, що розробники Господарського кодексу України заперечували доцільність застосування такої правової конструкції як «*фізична особа-підприємець*».

Щодо недоцільності використання в законодавстві терміну «фізична особа» неодноразово наголошувалося у юридичній літературі. Так, С. Зінченко, Д. Шапсугов, та С. Корх зазначають, що «в хозяйственной деятельности мы имеем дело не с юридическими и физическими лицами как таковыми, а с организациями (гражданами, предприятия, объединения, и др.), обладающими, наряду с другими признаками, юридическими правами» [6, с.106].

На думку В.Мамутова «физическое лицо – термин, обозначающий признанное законом право организации обладать «физическим лицом» (обликом, маской)» [7, с.26].

Звісно, термін «фізична особа» є суто цивілістичним, і може не визнаватися доречним представниками наукової школи господарського права, проте доводиться констатувати про його широке використання у чинному законодавстві.

Відповідно до частини другої статті 55 ГК України, суб'єктами господарювання є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

При цьому, термін «підприємець» закріплений на законодавчому рівні тільки в Положенні про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, яке затверджене Національного банку України від 29.12.2007 № 148 та визначається як фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність [8].

Згідно зі статтею 24 ЦК України, фізичною особою є людина, як учасник цивільних правовідносин.

Так, на думку В.М.Мандриці, підприємець – це людина, яка бере на себе взаємозалежні функції: поєднати ресурси землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва товарів, послуг, плодів і робіт. Він виступає ініціатором, посередником, рушійною силою, що зводить разом інші ресурси, що ведуть до збільшення багатства; є новатором щодо впровадження нових безвідхідних, екологічно чистих технологій; бере на себе тягар ризику й ефективно, прибуткове ведення справи [9, с.9-10].

Такий підхід представляється не виправданим з двох причин. По-перше, суб'єктами підприємництва є не тільки фізичні, а й юридичні особи, до яких не можна застосувати багато із зазначених особистісних якостей, властивих людям. По-друге, саме по собі перерахування особистісних якостей, властивих підприємцеві, з юридичної точки зору не є плідним, оскільки не відображає

юридично обов'язкових вимог, що висуваються до підприємця, які не пов'язані з рисами його характеру або діяльності.

Звернемося до довідкової літератури задля з'ясування сутності окресленого терміну. Зокрема, у Великому енциклопедичному юридичному словнику поняття «підприємець» визначається як «громадянин або юридична особа, яка на професійних засадах систематично займається підприємницькою діяльністю (приватним виробництвом, торгівлею, посередництвом, наданням послуг тощо) відповідно до чинного законодавства України» [10, с.610].

Отже, для визначення поняття та ознак ФОП, насамперед, вбачається за необхідне дослідити поняття та ознаки підприємницької діяльності.

Як вдало зазначає Ю. Сагайдак, в юридичній літературі підприємницька діяльність розглядається більше з позиції її відмінностей від інших видів діяльності, а увага приділяється не мотивам та засобам, а формам та ознакам такої [11, с.46]. Так, В. М. Селіванов визначає найбільшу кількість ознак підприємництва: економічна самостійність; автономна воля суб'єкта; ініціативність; творчий новаторський характер; систематичність; ризикованість; повна майнова відповідальність; мета такої діяльності – отримання прибутку; правомірність [12, с. 8]. При цьому, Н. О. Саніахметова визначає такі ознаки підприємництва, як правомірність, систематичність, спрямованість на одержання прибутку, ризиковий характер [13]. В. Л. Мусіяка вважає, що підприємницька діяльність – це сукупність правомірних дій, які здійснюються професійно, систематично і на власний ризик особою, зареєстрованою як підприємець, з метою одержання прибутку [14, с. 20].

У статті 42 ГК України підприємництво визначено як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [3].

Відтак, точки зору науковців в певній мірі збігаються та відображають позицію законодавця.

Аналізуючи вищезазначені позиції, можна виокремити основні ознаки підприємницької діяльності, зокрема: самостійність, ініціативність, систематичність, власний ризик, а також мету діяльності – одержання прибутку.

Законодавством закріплено, що підприємницька діяльність здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) (ст.42 ГК України). Відповідно до ч.1 ст. 55 ГК України, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [3]. При цьому, згідно з ч.2 ст. 55 ГК України, суб'єктами господарювання визнаються як юридичні, так і фізичні особи, зокрема, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [3].

Відтак, безперечно, відповідно до законодавства, громадянин має право на здійснення підприємницької діяльності та за умови державної реєстрації його як підприємця, визнається суб'єктом підприємницької діяльності.

Підприємницька діяльність громадян регулюється низкою законодавчих актів, зокрема Цивільним кодексом України (надалі – ЦК України), ГК України, Законом про реєстрацію та іншими Законами України та підзаконними нормативно-правовими актами. Так, відповідно до ч.1 ст. 128 ГК України громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи [3]. Подібну норму закріплено й у ч.2 ст. 50 ЦК України, так, фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом [4]. Також, слід зазначити, що підпунктом 3.8.1 пункту 3.8 розділу III Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, затвердженої наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та

споживчої політики від 28 травня 2004 р. № 97, визначено, що підприємцем є фізична особа, яка є громадянином України, іноземним громадянином, особою без громадянства, що здійснює підприємницьку діяльність [15]. Таким чином, підприємцем є фізична особа - громадянин. При цьому, відповідно до ч.1 ст. 50 ЦК України, право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю [4].

За загальним правилом, згідно з ч.1 ст. 34 ЦК України, повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття) [4]. При цьому, законодавством визначено випадки її отримання до досягнення повноліття. Відтак, як вбачається з ч.3 ст. 35 ЦК України, повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. Також, варто зазначити, що за наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця [4]. При цьому, не можна залишити без уваги, що згідно з ч.2 ст. 32 ЦК України, у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу [4].

Висвітливши загальну характеристику фізичної особи-підприємця відповідно до різних нормативно-правових актів, варто зазначити, що у ЦК України та Законі про реєстрацію вживається саме термін «фізична особа-підприємець», при цьому, ГК України використовує термін «громадянин-підприємець». Така відмінність дефініцій пояснюється особливостями сфер правового регулювання цих нормативно-правових актів, та не є такою, що створює невідповідність понять, відтак поняття ФОП та громадянин, що здійснює підприємницьку в подальшому дослідженні будуть використовуватись як тотожні.

Проаналізувавши законодавство, а також позиції науковців, для подальшого дослідження правового статусу фізичної особи-підприємця, можна

виокремити наступні ознаки фізичної особи-підприємця: самостійність здійснення такої діяльності, ініціативність, систематичність, мета підприємницької діяльності – одержання прибутку, ризикованість та відповідальність за зобов'язаннями усім своїм майном.

Самостійність та ініціативність як ознаки здійснення підприємницької діяльності ФОП, передусім, висвітлені у статтях 43 та 44 ГК України, що передбачають право підприємців без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом, вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності, вільного найму підприємцем працівників, вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом та ін. [3].

Одержання прибутку є метою здійснення підприємницької діяльності будь-яким суб'єктом підприємництва, зокрема, діяльності ФОП. Ця ознака знаходить своє відображення у загальному визначенні підприємництва, що закріплено статтею 42 ГК України, де зазначено, окрім іншого, що підприємництво здійснюється суб'єктами господарювання з метою одержання прибутку [3].

Ознака ризикованості здійснення підприємницької діяльності ФОП безпосередньо пов'язання із відповідальністю та, насамперед, полягає у повній відповідальності усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення (ч.2 ст. 128 ГК України; ч.1 ст. 52 ЦК України).

Аналізуючи характеристики кожної з вищезазначених ознак, вбачається за необхідне більш детального дослідження поняття та характеристики систематичності здійснення підприємницької діяльності. Це питання неодноразово висвітлювалось у дослідженнях науковців-правників та було предметом роз'яснень та аналізу суду. З теоретичної точки зору, систематичною вважається діяльність у разі, коли вона здійснюється неодноразово протягом певного періоду часу, однак однозначна правова

характеристика у законодавства відсутня. Таким чином, вбачається за необхідне більш детальне визначення цього питання.

Варто звернути увагу, що згідно з п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» від 25.04.2003 р. № 3 (надалі – Постанова Пленуму) визначено, що під здійсненням особою, не зареєстрованою як суб'єкт підприємництва, будь-якого виду підприємницької діяльності, слід мати на увазі діяльність фізичної особи, пов'язану з виробництвом або реалізацією продукції, виконанням робіт, наданням послуг із метою отримання прибутку, яка містить ознаки підприємницької, тобто провадиться зазначеною особою безпосередньо самотійно, систематично не менш ніж тричі протягом одного календарного року та на власний ризик [16].

Проаналізувавши визначення систематичності підприємницької на практиці, варто зазначити, що судами використовується саме вищезгадана позиція Пленуму ВСУ. До прикладу, в постанові Верховного суду від 6 жовтня 2020 року у справі № 826/14391/16 колегія суддів погоджується із висновками судів першої та апеляційної інстанції, що комплекс послідовних цілеспрямованих дій позивача з продажу нерухомого майна є систематичною (18 квартир із частинами земельних ділянок оформленими окремими цивільно-правовими угодами) діяльністю, метою якої є саме отримання прибутку, оскільки зазначені дії з продажу не можна кваліфікувати як такі, що мали на меті задоволення власних (особистих) потреб фізичної особи, а, отже, вказане є свідченням того, що відповідна діяльність для цілей оподаткування має кваліфікуватися як підприємницька. В обґрунтування своєї позиції, суд посилається саме на раніше згадану позицію Пленуму ВСУ. [17]. При цьому, у постанові Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 24 грудня 2019 року у справі № 264/6819/19 судом зазначено, що відповідно до чинного законодавства систематичною вважається діяльність у разі, коли

продаж товарів, надання послуг чи ін. здійснюється протягом календарного року більше чотирьох разів [18].

Таким чином, вбачається певне не співвідношення позицій суду. Адже, в одному випадку суд вбачає систематичну діяльність при здійсненні більше 3-х разів, в іншому ж – більше 4-х. також, варто звернути увагу, що викладення позиції суду із застосуванням посилання на «чинне законодавство» без посилання на конкретну норму є необґрунтованим та неточним. Позицію суду можна пояснити наявністю визначення не систематичності у Декреті КМУ «Про податок на промисел» від 17.03.1993 № 24-93, так, ст. 5 визначено, що платниками податку на промисел є громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (надалі - громадяни) як ті, що мають, так і ті, що не мають постійного місця проживання в Україні, якщо вони не зареєстровані як суб'єкти підприємництва і здійснюють несистематичний, не більше чотирьох разів протягом календарного року, продаж вироблених, перероблених та куплених продукції, речей, товарів (надалі - товари) [19]. При цьому вищезазначений нормативно-правовий акт втратив чинність від 01.01.2011 року, а зазначена там кількість операцій не відобразилась у чинному законодавстві.

З цього вбачається, що законодавцем та судом, ознака систематичності пов'язана, насамперед, із кількістю здійснених операцій на рік, з метою отримання прибутку. При цьому, як визначається дослідниками, спрямованість на систематичне отримання прибутку завдяки досягненню економічних та соціальних результатів є однією з характерних ознак підприємницької діяльності [14, с.80]. Тобто, в даному випадку систематичність визначається саме з погляду на отримання прибутку. Відтак, можна зробити висновок, що питання визначення діяльності систематичною, а відтак і підприємницькою, може залежати від двох чинників: здійснення більше трьох операцій з метою отримання прибутку та здійснення однієї угоди, з систематичним отриманням прибутку.

Враховуючи судову практику щодо цього питання, вбачається, що систематичною визнається діяльність здійснена більше 4-х разів на рік, або один раз на рік з отриманням прибутку за такою угодою більше трьох разів на рік.

Відтак, для вирішення проблеми визначення діяльності підприємницькою на підставі ознаки систематичності, є необхідним чітке зазначення ознак діяльності, що буде визнаватись систематичною, а відтак підприємницькою, а саме «діяльність фізичної особи є підприємницькою, якщо здійснюється з метою отримання прибутку, більше чотирьох разів протягом календарного року та\або здійснення одного разу протягом календарного року з подальшим регулярним отримання прибутку (не менше 4-х разів) протягом календарного року».

Повертаючись до поняття фізичної особи підприємця варто звернути увагу на його визначення у науковій площині.

Так, І.М.Бутков фізичну особу-підприємця визначає як особу, яка проявляє ініціативу в розвитку економічної сфери держави, здійснює підприємницьку діяльність шляхом підвищення продуктивності праці та зниження витрат виробництва й несе відповідальність за свою діяльність [20, с. 71].

Зважаючи на те, що підприємницька діяльність не завжди є пов'язаною із виробництвом, таке визначення вбачається вузьким.

А.Г.Бобкова фізичну особу - підприємця визначає як «суб'єкта господарювання, який з метою отримання прибутку здійснює будь-яку господарську діяльність, не заборонену законом, реалізуючи господарські права та обов'язки, несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення, зареєстрований відповідно до закону як підприємець без статусу юридичної особи» [21, с. 237].

Таке визначення заслуговує на увагу, адже відображає ключові особливості цього учасника господарських відносин. Втім, із огляду на мету

діяльності підприємців, більш точним є вести мову про здійснення цим суб'єктом такого виду господарської діяльності, як підприємницька. Адже як зазначає академік В.К. Мамутов, «підприємництво – це один з видів господарювання», «господарювання, господарська діяльність не зводиться до підприємництва», а «підприємництво – це особливий режим господарювання» [22, с. 82].

На підставі проведеного аналізу законодавства, позицій науковців та дослідження основних ознак громадянина, що здійснює підприємницьку діяльність, можна зробити висновок, що ФОП – це зареєстрований відповідно до законодавства суб'єкт господарювання, що самостійно та систематично здійснює підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом на власний ризик та несе відповідальність за зобов'язаннями усім своїм майном, на яке згідно із законом може бути звернено стягнення.

В рамках цього дослідження заявлено про розкриття правового статусу фізичної особи-підприємця, що обумовлює уточнення дефініції «правовий статус».

Словник української мови термін «статус» визначає як положення або певний стан чого-небудь [23, с. 671].

На думку А.В.Панчишина, «правовий статус як чітко структуровану, універсальну, багатоаспектну та комплексну категорію, якою визначаються права, обов'язки та гарантії суб'єкта суспільних відносин, принципи та характер взаємодії їх між собою» [24, с. 95]. Таке визначення вбачається занадто широким, адже принципи взаємодії учасників суспільних відносин між собою не є тим, що має характеризувати правовий статус певної особи.

О.І. Литвинчук пише, що правовий статус будь-якого суб'єкта становить його положення, що регламентовано правовими нормами [25, с. 15]. Переконані, що таке визначення набуло б більшої змістовності у випадку його уточнення.

А.Є. Голубова визначає правовий статус як становище особи, що має соціальне значення, юридичний склад та визначає особу як суб'єкта права [26, с. 16].

Більш змістовно дефініцію правового статусу розглядає О.Б. Белькова, на думку якої правовий статус являє собою «систему соціально припустимих та нормативно закріплених, гарантованих державою можливостей особи як суб'єкта правовідносин» [27, с. 11-12]. Л.М. Москвич наголошує на соціальному аспекті правового статусу та стверджує про те, що їм є сукупність соціальних можливостей особи, які визначаються роллю та соціальною функцією такої особи в суспільстві та мають юридичне визначення [28, с. 10, 12].

Погоджуючись із О.Б.Белькову та Л.М. Москвич в цілому, переконанні, що надане поняття дефініції «правовий статус» тільки частково відображає її сутність, адже ця категорія має включати як юридичні можливості, так і необхідні вчинки.

Не варто підтримувати О.В. Белькову, яка визначає формою можливостей у праві суб'єктивні права та обов'язків, які обумовлюють напрями діяльності кожної людини у певній сфері свого життя та своєрідними правовими координатами кожної людини [27, с. 13]. На нашу думку, можливості людини не охоплюють її обов'язки.

Отже, в результаті аналізу наявних у науковій площині визначень категорії «правовий статус» та власних міркувань доходимо висновку, що правовий статус - це законодавчо встановлене коло можливостей та необхідних вчинків певного суб'єкта права, які він реалізує в певних суспільних відносинах.

З урахуванням вищевказаного під правовим статусом фізичної особи-підприємця слід розуміти коло дозволених та обов'язкових діянь фізичної особи-підприємця, які вона реалізує в процесі здійснення підприємницької діяльності. Зміст правового статусу фізичної особи підприємця становлять

права та обов'язки. Переконанні, що саме ці складові є необхідними для його існування та ефективної реалізації.

При цьому, пропонується визначити систематичною підприємницьку діяльність, здійснену більше 4-х разів протягом календарного року та\або здійснення діяльності менше 4-х разів але з регулярним отриманням прибутку від такої діяльності (не менше 4-х разів) протягом календарного року.

1.2. Правова основа діяльності фізичної особи-підприємця

Під правовою основою діяльності ФОП розуміється формальне закріплення комплексу юридичних норм, у Конституції України, законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки ФОП як суб'єкта господарювання при здійсненні ним підприємницької діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил.

Найважливішим актом в регулюванні діяльності підприємницької діяльності загалом, та ФОП зокрема, є Конституція України, яка статтею 42 надає право кожному здійснювати підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [29].

Зрозуміло, що Конституція безпосередньо діяльність фізичних осіб-підприємців не регулює, цей основний закон нашої держави становить базу для прийняття інших законів та підзаконних актів. Отже, Конституція України передбачає початкову регламентацію суспільних відносин та містить відправні засади для галузей права, При цьому, детальна регламентація суспільних відносин, встановлення конкретних прав і обов'язків ФОП для більш повного втілення конституційних принципів в практику, відбувається у інших нормативно-правових актах..

Загалом, правова основа діяльності ФОП формується низкою нормативно-правових актів, яка включає в собі норми загального, галузевого, а

також спеціального права, що регулює підприємницьку діяльність. Зокрема, до них належать закони (кодекси, закони) та підзаконні нормативно-правові акти (укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України та ін.) Однак, важливо зазначити, що на даний час, спеціального нормативно-правового акту, який би встановлював правовий статус фізичної особи-підприємця, не існує.

При цьому, прийняття ЦК України та ГК України стало передумовою систематизації законодавства що регулюють господарську діяльність загалом, та здійснення діяльності ФОП, зокрема. Статтею 50 ЦК України закріплено право фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності, однак при умові її державної реєстрації [4]. Відповідна норма закріплена й у ГК України, зокрема, громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до статті 58 цього Кодексу (ч.1 ст. 128 ГК України).

Нормами ЦК України врегульовані питання цивільної дієздатності фізичної особи-підприємця; відповідальність; зазначається, що «до підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин».

Порядок державної реєстрації ФОП та припинення господарської діяльності ФОП передбачено загальними нормами ЦК України та ГК України. Конкретизацію цих положень, зокрема щодо порядку та підстав реєстрації ФОП та припинення діяльності ФОП передбачено Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (надалі – Закон про реєстрацію), де, зокрема, передбачений перелік документів, що подаються заявником для проведення державної реєстрації (ч.1, ч.4 ст. 18 Закону про реєстрації), строки розгляду документів поданих для державної реєстрації (п.1.ч.1. ст. 26 Закону про

реєстрацію), підстави для відмови у державній реєстрації (ст. 28 Закону про реєстрацію)

Статтею 44 ГК України закріплено основні принципи підприємницької діяльності [3]. Відповідні положення, щодо прав та обов'язків фізичної особи-підприємця містяться у главі 5 Цивільного кодексу України, главі 13 Господарського кодексу України та деяких галузевих нормативно-правових актах, відповідно до виду діяльності. Крім цього, нормами ЦК України визначено поняття повної цивільної дієздатності особи, що є однією з основних вимог для отримання права на здійснення підприємницької діяльності (ст.ст. 34,35; ч.1 ст. 50 ЦК України).

Не варто зважати і на виникнення випадків припинення ФОП підприємців в примусову порядку, що обумовлює застосування Кодексу

Також, слід згадати СК України, що врегульовує питання розпорядження майном, що є спільною сумісною власності подружжя в підприємницькій діяльності [30].

Щодо питання відповідальності ФОП, то воно врегульовано загальними положеннями про відповідальність (ст.ст. 37, 49 ГК України, розділ 5 ГК, глава 51 ЦК України), та спеціальними щодо такого суб'єкта господарювання як ФОП, зокрема, в ст. 52 ЦК України та ч.2 ст. 128 ГК України.

Окрім цього, відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів ФОП врегульовано Податковим кодексом України (надалі – ПК України), відносини щодо примусового виконання судових рішень регулює Закон України «Про виконавче провадження» [31]

Питання взяття на облік (зняття з обліку) органами державної податкової служби, Пенсійного фонду України та фондами соціального страхування врегульовано відповідними наказами та постановами відповідних органів, зокрема: наказ Міністерства фінансів «Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів» від 09.12.2011 р. № 1588 [32], «Про затвердження Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 24.11.2014 р. № 1162 [33].

У випадку необхідності, в процесі здійснення підприємницької діяльності ФОП може відкривати рахунки в банках, що регламентовано Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, яка затверджена постановою Правління Нацбанку України від 12.11.2003 р. № 492 [34].

Зважаючи на карантинні обмеження сьогодні ФОП в процесі провадження своєї діяльності активно застосовую законодавство щодо електронного документообігу, а саме: Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», Закон України «Про електронний цифровий підпис».

Як вже було вказано, ФОП мають право здійснювати різні види підприємницької діяльності, значна частина із яких регламентується спеціальним законодавством, до якого можна віднести:

Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р. № 973-IV [35];

Закон України «Про оренду державного та комунального нерухомого майна» від 03.10.2019 № 157 [36];

Закон України «Ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015. [37];

Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» від 19.12.1995 № 481/95 [38];

Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 19.12.1995 № 481 [39];

Закон України «Про туризм» від 15.09.1995. № 324 [40];

Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 № 80 [41].

Отже, правовій основі діяльності фізичної особи – підприємця притаманний великий ступінь диференціації правового впливу, оскільки, це завдання виконують норми великої кількості різних нормативно-правових актів. Крім того, відсутність відповідності між різними правовими нормами

призводить до правових колізій. В.Резникова справедливо наголошує про те, що переважна зарегульованість і в той же час наявність прогалин, колізії у регулюванні діяльності в окремих галузях і сферах економіки характеризує стан правового регулювання організації та здійснення господарської діяльності [42].

Поряд із цим, у науковій літературі слушно відзначають, що множинність підприємницького законодавства є очевидною із огляду на наступне: « це законодавство регулює різні види господарської діяльності (промислову, будівельну, транспортну, комерційну тощо), кожен з яких має істотні особливості, які враховуються у спеціальних актах; в економіці наявні різні форми власності (приватна, колективна, державна), що теж відповідним чином диференціює акти господарського законодавства; на території України до цього часу застосовуються окремі акти законодавства Союзу РСР з питань, які не врегульовані законодавством України (в тому числі і стосовно законодавчого регулювання господарських відносин), за умови, що вони не суперечать Конституції і законам України; немає кодифікованого акту господарського законодавства, натомість діє значна кількість актів, прийнятих вищим та центральними органами державної виконавчої влади» [43].

У науковій літературі висловлюються пропозиції щодо забезпечення системності законодавства про правовий статус ФОП. Зокрема, Правове регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців є досить обмеженим і ця проблема не вирішується прийняттям нових ЦК та ГК. В зв'язку з цим, пропонуємо прийняти спеціальний комплексний, за своєю правовою природою, законодавчий акт. Розробка і прийняття спеціального закону дали б можливість створити повну, логічно і юридично виважену систему цивільно-правових норм, які мають забезпечити реалізацію права фізичної особи на заняття підприємницькою діяльністю. Такий закон має називатися «Про підприємницьку діяльність фізичних осіб» [44, с. 42].

Вважаємо, що вирішення питань, які виникають на практиці в зв'язку з діяльністю ФОП, не може бути врегульований одним законом, тому що йде

мова про регулювання значної різноманітності суспільних відносин. Тому більш доцільно буде проведення систематизації відповідного законодавства.

Крім цього способу покращення правового забезпечення статусу ФОП, варто підтримати пропозиції О.Зельдіної, яка для забезпечення належного рівня правореалізації пропонує «забезпечення гармонізації, уніфікації законодавства; виключення застарілих норм господарського законодавства, що забезпечить відповідність норм господарського законодавства сучасним тенденціям розвитку економіки України, забезпечення оптимального співвідношення законів і підзаконних нормативно-правових актів» [45, с. 45].

Таким чином, з аналізу вищезазначених нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ФОП, результатом дослідження питання правової основи останніх є систематизація законодавства по групах, відповідно до суспільних відносин, що виникають під час здійснення діяльності ФОП:

1. загальні положення, що передбачають право фізичної особи на зайняття підприємницькою діяльністю;
2. норми, що закріплюють права та обов'язки ФОП;
3. норми, що регулюють правові аспекти створення ФОП;
4. норми, якими регламентовано правовий режим ФОП;
5. норми, що встановлюють підстави та порядок відповідальності ФОП;
6. норми, що регулюють відносини, які виникають у сфері оподаткування ФОП
7. норми, якими регламентовано правові аспекти припинення діяльності ФОП.

Відтак, можна зробити висновок, що правова основа діяльності ФОП має своє відображення в багатьох нормативно-правових актах, що повинно було б забезпечити повне, логічне та узгоджене регулювання усіх сфер діяльності ФОП. Однак, проаналізувавши відповідні законодавчі положення, можна прийти до висновку, що наразі наявна значна кількість відсильних норм, загальна не системність та надмірна фрагментарність правового регулювання

діяльності ФОП. Наведене обумовлює звернення пильної уваги як науковцями, так і практиками до правової основи діяльності ФОП з метою надання пропозиції щодо його удосконалення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Фізичною особою підприємцем є суб'єкт господарювання, що самостійно та систематично здійснює підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом на власний ризик та несе відповідальність за зобов'язаннями усім своїм майном, на яке згідно із законом може бути звернено стягнення.

Діяльність ФОП варто вважати систематичною, якщо така діяльність полягає в здійсненні дії щодо виробництва продукції, реалізації продукції, надання послуг, виконання робіт більше чотирьох разів протягом календарного року та\або здійснення одного разу протягом календарного року з подальшим регулярним отримання прибутку (не менше 4-х разів) протягом календарного року».

Правовий статус фізичної особи-підприємця являє собою коло дозволених та обов'язкових діянь фізичної особи-підприємця, які вона реалізує в процесі здійснення підприємницької діяльності.

Для ефективної реалізації та існування правового статусу фізичної особи-підприємця, зміст такого статусу мають складати права та обов'язки..

Встановлено, що правова основа діяльності ФОП складається із великої кількості нормативно-правових актів, положення яких часто мають фрагментальний аналіз або відсилочні норми. Наведене вимагає забезпечення повного, логічного та узгодженого регулювання усіх сфер діяльності ФОП.

Пропонується проведення систематизації законодавства щодо правового статусу ФОП шляхом поділення його на загальне та спеціальне. До загального законодавства віднесено ГК України та ЦК України, Закон про реєстрацію. Спеціальне законодавство поділено на групи, а саме: документи що

регламентують правовий режим майна ФОП, документи, що регламентують оподаткування ФОП, документи, що регламентують відповідальність ФОП, документи, що регулюють умови та порядок здійснення певних видів господарської діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ

2.1 Створення фізичної особи-підприємця

Насамперед, важливо зазначити, що відповідно до положення ст. 128 ГК України, громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця [3]. Відтак, можна ствердити, що поняття створення ФОП передбачає саме процедуру державної реєстрації, що є основною з вимог легалізації здійснення підприємницької діяльності. Відповідно, статус суб'єкта підприємницькою діяльності, ФОП здобуває лише після процедури проходження державної реєстрації.

Як слушно відзначає А.Г.Бобкова, набуття такого статусу та державна реєстрація здійснюється у спрощеному порядку, порівняно із суб'єктами господарювання - юридичними особами, оскільки відсутні вимоги щодо обов'язковості формування майнової бази та складання установчих документів [21, с. 238].

У продовження цієї тези Н.О. Саніахметова наголошує, що державна реєстрація – це обов'язкова умова здійснення всіх видів підприємницької діяльності кожним суб'єктом підприємництва, що означає необхідність проходження ним певної процедури, яке підтверджується свідоцтвом про реєстрацію [13, с. 584]. Відповідно до законодавчого тлумачення, за своєю природою державна реєстрація юридичних осіб - це офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, факту набуття або позбавлення статусу юридичної особи, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб -

підприємців та громадських формувань про юридичну особу, а також проведення інших реєстраційних дій відповідно до законодавства [5].

Як зазначають С. Сегеда та О. Татаревський, головною метою реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності є надання офіційного статусу підприємцеві для реалізації його прав і обов'язків. Реєстрація є необхідною процедурою для кожного, хто бажає провадити підприємницьку діяльність. [46, с.4].

Деякі вчені вважають, що державна реєстрація суб'єкта господарювання – це процес легітимації такого суб'єкта, що здійснюється шляхом включення (внесення) запису про суб'єкта в державний реєстр з видачею зареєстрованому суб'єкту офіційного свідоцтва про державну реєстрацію [46, с. 98]. Вважається помилковим таке розширювальне розуміння державної реєстрації та її ототожнення з усім процесом легітимації, оскільки остання не вичерпується реєстрацією, а може включати ліцензування певних видів господарської діяльності.

У ГК України державна реєстрація суб'єктів господарювання не названа засобом державного регулювання господарської діяльності, на відміну від ліцензування і патентування, які зазначені у ст.12 ГК. Разом з тим, у ч.2 ст.19 ГК «Державний контроль і нагляд за господарською діяльністю» зазначено, що суб'єкти господарювання підлягають державній реєстрації відповідно до Господарського кодексу і закону. Отже, позиція законодавця полягає в тому, що державна реєстрація розглядається як одна з форм державного контролю за господарською діяльністю. Очевидно, мова йде про попередній державний контроль за законністю створення суб'єктів господарювання.

В.І.Маркова і С.В.Ляшенко зазначають, що саме державна реєстрація підтверджує появу і легітимацію нового суб'єкта підприємницької діяльності, завершуючи процес його створення. Такий підхід характерний для більшості національних систем правового регулювання господарювання, що цілком пояснюється сучасними тенденціями зближення і поступової уніфікації (інтеграції) правових норм, що регулюють підприємництво в різних країнах [47,

с.59]. Саме державна реєстрація підприємця підтверджує важливий юридичний факт – введення вже створеного суб'єкта господарювання у сферу правових відносин, саме після цього він стає повноправним суб'єктом господарсько-правових відносин та може претендувати на державний захист, державну підтримку з використанням засобів державного примусу [48, с.11].

У цьому аспекті важливими є вказівки в науковій літературі на конститутивну роль і значення державної реєстрації господарських організацій. Слід погодитись з О.С. Янковою, яка вказує, що державною реєстрацією досягається констатація факту виникнення нового суб'єкта права і ведення певного обліку цих осіб [49, с. 93-94]. Варто погодитися з К.К.Лебедєвим, що державна реєстрація юридичних осіб, так само як і державна реєстрація для індивідуальних підприємців, має для них конститутивне значення: з моменту державної реєстрації юридична особа вважається виниклою [50, с.96].

Враховуючи викладене, державну реєстрацію господарських організацій можна розглядати як умову здійснення господарської діяльності. При цьому, розуміння державної реєстрації в якості умови здійснення господарювання не перешкоджає, її дослідженню як процесу. Державна реєстрація як умова здійснення господарської діяльності підкреслює матеріально-правову її сторону, роль і значення у сфері господарювання, у той час як позначення реєстрації як процесу акцентує її процедурну природу.

Як вбачається з ч.1 ст. 128 ГК країни, громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до статті 58 цього Кодексу [3].

Згідно зі ст. 6 Закону про реєстрацію, державним реєстратором може бути громадянин України, який має вищу освіту, відповідає кваліфікаційним вимогам, визначеним Міністерством юстиції України, та перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації (крім нотаріусів), та нотаріус [5].

Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 р. № 1085/2010 створено Державну

реєстраційну службу України, на яку покладено функції з реалізації державної політики у сфері реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, у сфері реєстрації релігійних організацій, а також функції Міністерства юстиції України з реалізації державної політики у сфері реєстрації [51]. Згідно з Положенням про реєстраційну службу України, яке затверджене Указом Президента України від 06.04.2011 р. № 401/2011 визначено статус цього органу, а саме, державна реєстраційна служба України (Укрдержреєстр) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України та входить до системи органів виконавчої влади [52].

Основою регулювання державної реєстрації в Україні є Закон про реєстрацію, проаналізувавши положення якого, загальний порядок проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців згідно з ч.2 ст. 25 Закону про реєстрацію включає:

1. заповнення заяви про державну реєстрацію;
2. подання заяви разом із пакетом документів реєстратору;
3. прийом документів та виготовлення їх електронних копій із подальшим внесенням до Єдиного державного реєстру;
4. перевірку документів, які подаються державному реєстратору, на відсутність підстав для зупинення їх розгляду та відмови у проведенні державної реєстрації;
5. проведення реєстраційної дії та внесення відомостей про фізичну особу - підприємця до Єдиного державного реєстру;
6. оформлення і видачу виписки з Єдиного державного реєстру у випадках, встановлений законом (за бажанням заявника) [5].

На підставі вищезазначеного, вбачається за необхідне більш детально розглянути питання одного з етапів державної реєстрації ФОП – заповнення заяви про державну реєстрацію. Проаналізувавши зміст форми заяви щодо державної реєстрації ФОП, опублікованої на офіційному сайті Міністерства Юстиції України [53], варто звернути увагу, що окрім зазначення у заяві

основних відомостей про особу (прізвище, ім'я, по батькові, місце реєстрації, паспортні дані та ін.) необхідно також на цьому етапі обрати систему оподаткування та зазначити види економічної діяльності, відповідно до Класифікації видів економічної діяльності. При цьому, законодавством не передбачено обмежень в кількості обрання таких видів.

І. В. Кучерук, С. М. Кір'ян, А. О. Козинець щодо цього етапу підготовки заяви змістовно уточнюють про те, «в законодавстві кількість КВЕДів не обмежується і не є вичерпною, тому особа має право вписати ту кількість КВЕДів, яку вона вважає доцільною. З іншого боку, на особу не будуть накладені штрафні санкції, якщо не будуть здійснюватися всі види діяльності зазначені в реєстраційній картці. Це необхідно з огляду на те, що при необхідності, процедура по додаванню нових КВЕДів стане платною» [54, с. 13].

Варто наголосити, що Законом про реєстрацію надано дві форми подачі заяви про державну реєстрацію, зокрема в електронній та паперовій формі.

Крім окресленої заяви державному реєстратору подається: нотаріально засвідчена письмова згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника чи органу опіки та піклування - для фізичної особи, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю, але не має повної цивільної дієздатності; договір (декларація) про створення сімейного фермерського господарства - у разі державної реєстрації фізичної особи, яка самотійно або з членами сім'ї створює сімейне фермерське господарство відповідно до Закону України «Про фермерське господарство» (ч. 1 ст. 18 Закону про реєстрацію) x35ї.

Державна реєстрація ФОП на підставі документів, поданих як у паперовій так і в електронній формі,

Надання громадянам можливості здійснювати державну реєстрацію ФОП онлайн заслуговує на позитивну оцінку, адже дає можливість здійснити таку реєстрацію досить оперативно. Зокрема, у таких випадках документи подаються заявником через Портал державних послуг iGov або Кабінет електронних

сервісів Мін'юсту. Однак, ці сервіси доступні не для всіх областей України. Також така реєстрація є можливою через додаток Дія. Як відзначається на сайті Дія, реєстрація є безкоштовною та займає 2 робочих дні: одна доба знадобиться, щоб зареєструвати заяву в ЄДР, і ще одна — для реєстрації вас платником податків. Звісно, для проведення реєстрації онлайн заявнику необхідно мати Електронний цифровий підпис. Такий підпис акредитовані центри, наприклад ДФС, в Мін'юсту, Приватбанк.

Важливо наголосити про те, що державна реєстрація проводиться незалежно від її місця знаходження (абз. 3 ч.2 ст. 3 Закону про реєстрацію). Таке визначення місцезнаходження проведення реєстрації, безумовно, є позитивним аспектом, адже територіально не обмежує ФОП. В порівняння, для юридичних осіб, державна реєстрація незалежно від місцезнаходження дозволяється лише при подачі заяви в електронній формі, а на підставі документів, поданих в паперовій формі – проводиться за їх місцезнаходженням юридичної особи, що створює певні територіальні обмеження.

Продовжуючи, варто зазначити, що місце реєстрації ФОП визначається її місцем проживання (п.5 ч.4 ст. 9 ЗУ Про реєстрацію). До того ж, варто зазначити, що дані про місце реєстрації ФОП, а відтак і про місце її проживання містяться у відкритому доступі в Єдиного державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Продовжуючи, варто зазначити, що п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону про реєстрацію, закріплено, що розгляд документів, поданих для державної реєстрації ФОП здійснюється протягом 24 годин після одержання документів [5].

Також, частиною 2 статті 28 Закону про реєстрацію визначені підстави відмови у проведенні реєстрації, зокрема, у випадку якщо:

- документи подано особою, яка не має на це повноважень; у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про судові рішення щодо заборони у проведенні реєстраційної дії;

– не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку, документи подані до неналежного суб'єкта державної реєстрації,

– наявні обмеження на зайняття підприємницькою діяльністю, встановлені законом; Такі обмеження закріплені у спеціальних нормах щодо певної категорії громадян, зокрема військовослужбовців, службових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, нотаріату, внутрішніх справ, органів державної влади та місцевого самоврядування. Крім цього, може мати місце встановлення такого обмеження вироком суду, наприклад у випадку застосування судом до особи покарання у вигляді позбавлення права на заняття окремим видом діяльності. наявність в Єдиному державному реєстрі запису, що фізична особа вже зареєстрована як фізична особа – підприємець;

– подані документи суперечать вимогам законів України [19].

Загальні вимоги до особи, що бажає займатись підприємницькою діяльністю, а відтак зареєструватись як ФОП, закріплено ч.1 ст. 50 ЦК України, так, право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю [4]. Продовжуючи, варто зазначити, що законодавець також встановлює обмеження права фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності, зокрема, відповідно до ст. 42 Конституції України, діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом [29]. Так, до прикладу, не допускається зайняття підприємницькою діяльністю, відповідними посадовими особами органів місцевого самоврядування (ч. 4 ст. 12, ч. 2 ст. 50, ч. 3 ст. 55 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [55]) тощо.

Продовжуючи, як зазначалось раніше, однією з основних вимог для можливості здійснення підприємницькою діяльності є наявність повної цивільної дієздатності. Таким чином, як вбачається з ч.1 ст. 15 ЦК України, повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття). При цьому, частиною другою вищезазначеною статті

передбачено, що у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу [4]. Також, ч.3 ст. 35 ЦК України закріплено, що повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю [4].

З аналізу вищезазначених норм законодавства, можна зробити висновок, що фізичною особою-підприємцем може стати особа, що має повну цивільну дієздатність (досягла 18-річного віку) або ж особа, що набула повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу чи досягла шістнадцяти років і бажає займатися підприємницькою діяльністю.

Частиною 1 ст.18 Закону про реєстрацію передбачено перелік документів, що подаються заявником для державної реєстрації ФОП, зокрема це заява про державну реєстрацію ФОП, нотаріально засвідчена письмова згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника чи органу опіки та піклування - для фізичної особи, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю, але не має повної цивільної дієздатності, договір (декларація) про створення сімейного фермерського господарства - у разі державної реєстрації фізичної особи, яка самотійно або з членами сім'ї створює сімейне фермерське господарство [5]. При цьому, важливо зазначити, що частиною 7 статті 18 Закону передбачена заборона вимагати додаткові документи для проведення реєстраційних дій, якщо вони не передбачені цією статтею [19].

Відтак, з аналізу вищезазначених норм, вбачається прогалина в законодавстві щодо реєстрації фізичної особи-підприємця, що набула повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Адже, фактично законодавством передбачено лише надання згоди батьків для фізичної особи, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю, але не має повної цивільної дієздатності. Таким чином, на практиці для підтвердження набуття повної цивільної дієздатності особи, що не досягла 18-річного віку, але набула повної цивільної дієздатності під час державної

реєстрації шлюбу, вбачається за необхідне надання нотаріально засвідченої копії свідоцтва про реєстрацію шлюбу, що враховуючи закріплений перелік необхідних документів, є порушенням частини 7 статті 18 Закону.

Для порівняння, згідно з ч.2 ст. 4 ст. 18 Закону про реєстрацію, для державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця подається, окрім іншого, ксерокопія свідоцтва про смерть фізичної особи [19]. При цьому, важливо зазначити, що відповідно до ч.3 ст. 6 Закону про реєстрацію Державний реєстратор під час проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця у зв'язку з її смертю, обов'язково використовує відомості Державного реєстру актів цивільного стану громадян шляхом безпосереднього доступу до нього. Однак, згідно з ч.5 вищезазначеної статті, перевірка цивільної правоздатності та дієздатності фізичної особи - громадянина України здійснюється шляхом отримання відомостей про таку особу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян [5].

Таким чином, вбачається певна невідповідність порядку проведення державної реєстрації щодо підтвердження наявності підстави для реєстрації. Адже у випадку реєстрації припинення підприємницької діяльності ФОП у зв'язку із смертю особи, державний реєстратор зобов'язаний перевірити відомості з відповідного державного реєстру та отримати копію свідоцтва про смерть. Однак, у випадку проведення реєстрації ФОП, державний реєстратор перевіряє цивільну правоздатність та дієздатність особи, при цьому у переліку документів, що подаються для проведення державної реєстрації, свідоцтво про шлюб відсутнє.

Вирішення вищезазначеної проблеми є можливим шляхом включення до переліку документів, що подаються заявником для державної реєстрації фізичної особи – підприємця нотаріально засвідченої копії свідоцтва про реєстрацію шлюбу. Для реалізації цієї пропозиції необхідно внести зміни до ч.1 статті 18 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

В ході дослідження даного питання, варто також зазначити, що законодавцем надана можливість заявнику оскаржити рішення, дії чи бездіяльність державного реєстратора, так, відповідно до ч.1 ст. 34 ЗУ про реєстрацію, рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації можуть бути оскаржені до Міністерства юстиції України та його територіальних органів або до суду [19].

Оскарження рішення державного виконавці про відмову у проведенні державної реєстрації в судовому порядку передбачає розгляд у відповідності до Кодексу адміністративного судочинства.

Продовжуючи дослідження створення ФОП, варто зазначити, що результатом державної реєстрації є – внесення відомостей про ФОП в Державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, та отримання виписки із вищезазначеного реєстру. При цьому, виписка у паперовому вигляді надається за бажанням заявника та у разі подання заяви про державну реєстрацію у паперовій формі. Окрім іншого, вона повинна містити підпис та печатку державного реєстратора (п.10 ч.2 ст. 25 Закону про реєстрацію).

Наступним етапом створення ФОП є - постановка на облік як платника податків в органи державної податкової служби за місцем проживання. Як вбачається з п.45.1 ст. 45 ПК України, податковою адресою платника податків - фізичної особи визнається місце її проживання, за яким вона береться на облік як платник податків у контролюючому органі [31].

Як вбачається з п. 65.1 ст. 65 ПК України, взяття на облік фізичних осіб - підприємців у контролюючих органах здійснюється за податковою адресою на підставі відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, наданих державним реєстратором згідно із Законом про реєстрацію [31].

Можна виділити також етапи, які можуть мати місце в процесі легалізації діяльності ФОП, проте мають факультативний характер. Зокрема, до таких етапів можна віднести наступні:

1) Відкриття поточного рахунку в банку. Наявність такого рахунку може бути зручною для проведення операцій по розподілу грошових коштів та уникнення обмежень у банківській сфері по максимальному платежу. Порядок відкриття рахунків в банку ФОП здійснюється відповідно до Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів, яка затверджена постановою правління НБУ від 12.11.2003 № 492 [34].

2) отримання печатки. За загальним правилом цей етап є факультативним, таким, що здійснюється за бажанням. Поряд із цим етапом стає обов'язковим у випадку, коли ФОП є платником ПДВ. Платник ПДВ має обов'язок виписувати податкову накладну, яка повинна бути скріплена печаткою. Тільки в такому разі накладна має чинність та юридичну силу, що дає право покупцю віднести суму ПДВ до податкового кредиту [31].

Також варто відзначити про те, що наявність печатки у ФОП надає йому можливість завіряти нею довіреності, що надає більшої офіційності такому документу. Поряд із цим довіреність, яка видається ФОП може бути посвідчена нотаріусом

Дозвіл на виготовлення печаток здійснюється відділом з видачі дозволів органів МВС за місцем проживання за умови надання таких копій квитанції банку або платіжного доручення про сплату послуг за видачу дозволу; нотаріально завірених копій свідоцтва про державну реєстрацію; двох примірників зразка печатки; копії довідки ІНН. На протязі трьох робочих днів з дня отримання документів державний орган видає дозвіл на оформлення замовлення на виготовлення печатки, або надає письмову мотивовану відмову. Наявність цього дозволу надає ФОП право звернутись до організації, що надають послуги із виготовлення печаток.

Отже, на підставі вищезазначеного, можна зробити висновки, що створення ФОП передбачає процедуру державної реєстрації, що є основною з вимог легалізації здійснення підприємницької діяльності, отримання виписки з Державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та

громадських формувань, а також взяття на облік, як платника податків. Загальні вимоги до громадянина, що бажає займатись підприємницькою діяльністю встановлено ЦК України та ГК України, а порядок проведення державної реєстрації в повній мірі регулюється Законом про реєстрацію. Однак, не зважаючи на наявність значної кількості норм законодавства, що мали б забезпечити повноцінне регулювання створення ФОП, наявні проблемні питання у вигляді неточностей та прогалин законодавства, що потребують вирішенню, шляхом внесення змін до законодавства.

2.2 Правовий режим майна фізичної особи-підприємця

Враховуючи це, найважливішим завданням держави можна вважати чітке врегулювання майнових відносин з метою надання таким відносинам ознак справедливості, непорушності та захищеності.

Насамперед, важливо зазначити, що ГК України не містить дефініції правового режиму майна суб'єкта господарювання. У літературі, під правовим режимом майна розуміється встановлений правовими засобами порядок та умови придбання (набуття) майна, здійснення суб'єктами господарювання повноважень володіння, користування та розпорядження ним, реалізація функцій управління майном, а також його правової охорони [57, с. 417].

В.С. Щербина підкреслює, що під правовим режимом майна суб'єктів господарювання розуміють встановлені правовими нормами структуру цього майна, порядок його придбання (формування), використання і вибуття, порядок звернення на нього стягнення кредиторів [58, с. 199].

Ю.П. Пацурківський під правовим режимом майна суб'єктів підприємницької діяльності розуміє встановлені правовими нормами склад цього майна, порядок його формування, використання і вибуття та обсяг прав і обов'язків з приводу володіння, користування і розпорядження майном,

порядок звернення на нього стягнень кредиторів. При цьому формами (видами) правового режиму майна суб'єктів підприємницької діяльності, які забезпечують можливість реалізації права на підприємництво, є право власності, обмежені речові права та права з речовими ознаками на чуже майно [59, с. 4].

Таким чином, структура подальшого дослідження цього питання буде відповідати загальним елементам правового режиму майна ФОП, зокрема порядку придбання (набуття), використання, вибуття та звернення на майно ФОП.

Досліджуючи питання набуття майна ФОП, варто звернути увагу, що згідно з ч.1 ст. 325 ЦК України, суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи [4]. Відтак, законом не виокремлено фізичну особу - підприємця, як окремого суб'єкта права власності. Так, як вбачається з роз'яснень Міністерства Юстиції України від 14 січня 2011 року «Статус фізичної особи - підприємця: проблеми застосування законодавства», чинне законодавство не виділяє такого суб'єкта права власності як фізична особа - підприємець та не містить норм щодо права власності фізичної особи - підприємця. Законодавство лише встановлює, що фізична особа - підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення. Отже, суб'єктом права власності визнається саме фізична особа, яка може бути власником будь-якого майна, крім майна, що не може перебувати у власності фізичної особи. При цьому, правовий статус фізичної особи - підприємця не впливає на правовий режим майна, що перебуває у його власності [60].

Подібна позиція висвітлювалась також у Листі Міністерства Юстиції України від 04.08.2008 року № 7885-0-33-08, в якому зазначено, що реєстрація транспортних засобів має здійснюватися за фізичною особою, а не за ФОП, оскільки «реєстрація здійснюється за особами, які є власниками» [61].

Таким чином, вбачається, що суб'єктом відносин щодо набуття майна виступатиме саме фізична особа, а не ФОП. Такий стан законодавства дозволяє дійти висновку, що ФОП не є окремим суб'єктом права власності, що не сприяє правовій визначеності у його майнових відносинах, про що йдеться далі.

Ключовим проблемним аспектом визначення правового режиму майна ФОП є поширення за замовчуванням на його майна режиму спільної сумісної власності подружжя. М.Біленко справедливо наголошує про складність розмежування майна особи як підприємця, і майна як просто громадянина, адже закон не визначає складу та особливостей майна, яке використовується у підприємницькій діяльності [62, с. 35].

На сьогоднішній день актуальною є наступна судова позиція: майно фізичної особи-підприємця (яке використовується для господарської діяльності фізичною особою-підприємцем) вважається спільним майном подружжя, як і інше майно, набуте в період шлюбу, за умови, що воно придбане за рахунок належних подружжю коштів. Майно є спільною сумісною власністю подружжя, оскільки сторони його набули під час шлюбу та за спільні сумісні кошти внаслідок спільної праці подружжя, а тому підлягає поділу у рівних частках, виходячи з його дійсної вартості на час розгляду справи.

Такий правовий висновок викладений у постанові Верховного Суду України від 13 червня 2016 року № 6-1752цс15 та постанові Верховного суду від 2 вересня 2020 року у справі № 318/1863/17 [63].

Поряд із цим, у постанові пленуму Верховного суду України від 21 грудня 2007 року та від 2 жовтня 2013 року, була висловлена позиція про те, що відповідно до положень статей 57 та 61 Сімейного Кодексу України, статті 52 ЦК України, майно приватного підприємства чи ФОП не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя [64]. Інший із подружжя має право тільки на частку одержаних доходів від цієї діяльності.

Здається друга позиція є більш справедливою тільки у випадку підтвердження джерела походження коштів, за які було придбане таке майно.

Таким чином, враховуючи викладене можна виокремити наступні критерії відмежування спільного майна подружжя від майна ФОП: час набуття такого майна; кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття); мета придбання майна.

Так, щодо питання розпорядження майно ФОП, доцільно звернути увагу на те, що зі ст. 65 СК України вбачається, що дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового (ч.2 ст. 65 СК України). Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена (ч.3 ст. 65 СК України) [30].

Таким чином, на підставі вищезазначених норм, можна зробити висновок, що враховуючи особливості правового статусу ФОП, розпорядження майном для здійснення підприємницької діяльності такого суб'єкта, у визначених законом випадках, підлягає обов'язковій нотаріальній згоді другого з подружжя, що на практиці може спричиняти певні проблеми при здійсненні підприємницької діяльності ФОП. При цьому, зважаючи на характеристику ознак ФОП, його діяльність визнається самостійною та ініціативною, що логічно повинно було б передбачати самостійне прийняття рішень щодо розпорядження майном без згоди іншого з подружжя, однак з аналізу норм законодавства, такої можливості щодо розпорядження майном, що є спільною сумісною власністю подружжя не вбачається.

Таким чином, наявна певна неузгодженість норм ГК України та СК України, адже з одного боку діяльність ФОП є самостійною, з іншого ж боку, наявне зобов'язання отримання згоди іншого з подружжя.

При цьому, на думку Коваленко Н., при виникненні суперечностей перевага буде надана нормам Сімейного кодексу України як більш чітко визначеним [65, с.137].

Отже, для вирішення цієї неузгодженості норм законодавства, О.М. Переверзєв, необхідно доповнити ГК України нормою з наступним змістом: «Для укладення фізичною особою - підприємцем угод, пов'язаних із здійсненням ним підприємницької діяльності, згода другого з подружжя не потрібна» [66, с. 301].

Вважаємо таку пропозицію досить сміливою, адже у такий спосіб можуть бути істотно порушені права дружити (чоловіка) ФОП. Наприклад, у випадку передачі в залог їх спільного майна, за договором про придбання обладнання для здійснення господарської діяльності. Переконанні, що відмові від згоди іншого подружжя може мати місце тільки у випадку, якщо ФОП укладає договір щодо майна, яке було ним набуто у власність за кошти, які він отримав в результаті здійснення своєї підприємницької діяльності та витрачання цих коштів у такий спосіб не поставило сім'ю у скрутне матеріальне становище.

В рамках цього дослідження варто звернути увагу на позицію податковців щодо реалізації права власності ФОП при наданні в оренду належного йому майна. Так, відповідно до Податкового кодексу України, ФОП, які надають в оренду земельні ділянки, загальна площа яких перевищує 0,2 гектара, житлові приміщення та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 100 квадратних метрів, нежитлові приміщення (споруди, будівлі) та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 300 квадратних метрів не можуть застосовувати спрощену систему оподаткування.

Також слід зазначити, що площі приміщень сумуються тільки у межах груп: житлові, нежитлові, земельні ділянки. Проте не сумуються, якщо

розділяти групи приміщень. Тобто підприємець – платник єдиного податку може одночасно здавати в оренду до 100 кв.м. житлового приміщення та до 300 кв.м. нежитлового приміщення.

При цьому платник єдиного податку другої групи може надавати майно в оренду тільки населенню або іншим платникам єдиного податку. При знаходженні в третій групі може надавати майно в оренду будь-кому.

Застосування такого обмеження щодо фізичної особи-підприємця викликає окремі питання, а саме: чи діє така умова для фізичних-осіб підприємців, які 300 кв. м. площі здають в оренду як платники єдиного податку та сплачують з доходу від оренди відповідну ставку єдиного податку, а інші 100 кв.м. вони здають як звичайні фізичні особи – не підприємці та сплачують з доходу від оренди 15% податку на доходи фізичних осіб. На перший погляд все вбачається законним, проте податкова служба проти. У своїй узагальнюючій податковій консультації, яка затверджена Наказом від 20.02.2012 № 136, ДПСУ, зокрема, зазначила, що якщо частина майна здається фізичною особою – підприємцем, а частина фізичною особою не суб'єктом господарювання, та площа такого майна перевищує норми, встановлені пп.3 п. 291.5 ст. 291 ПКУ, то такий ФОП не має права перебувати на спрощеній системі оподаткування» [67].

В своєму роз'ясненні податкові органи не мотивували такого висновку, отже звернемося до наукової літератури.

Так, О. Юдин вважає, що після реєстрації фізичної особи як підприємця новий суб'єкт прав не виникає. Це означає, що обидва договори оренди укладає як орендодавець одна і та ж особа [68, с. 59]. Мабуть, саме цей нюанс і дозволив податківцям наполягати на кумулятивному принципі визначення переданої в оренду площі. Цей принцип не можна назвати стовідсотково безперечним, але оскаржити його в суді буде зовсім не легко.

При цьому відповідно до частини третьої ст. 50 ГК України, «якщо особа розпочала підприємницьку діяльність без державної реєстрації, уклавши відповідні договори, вона не має права оспарювати ці договори на тій підставі,

що вона не є підприємцем».

Виходячи з цієї норми, договори оренди, в яких зазначений орендодавець виступає, на його думку, як простий громадянин, можуть розглядатися як договори, укладені у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності. Ситуацію знову таки посилює вже існуючий статус підприємця.

Більш того, спроба власника оптимізувати, а точніше зменшити суму податків, що сплачуються вищезазначеним способом, може бути розцінена як зловживання правом, що, власне, заборонено (ст.13 ЦК України).

Вважаємо, що кожен аргумент, звичайно, не є достатньо переконливим. Виходом з цієї ситуації стане реалізація пропозиції, яка наведена у першому підрозділі роботи, а саме: закріплення критеріїв систематичності для кваліфікації діяльності як господарської (підприємницької) діяльності.

Здійснюючи пошук вирішення питання щодо розмежування майна ФОП та майна фізичної особи, в т.ч. майна, що потребує державної реєстрації (або реєстрації прав щодо такого майна) – зокрема нерухомості та транспортних засобів Кравчук О. пропонує впровадження можливості подати до контролюючого органу заяву про початок використання майна в господарській діяльності, що призведе до своєрідної майнової відокремленості ФОП, однак не скасовує принципу відповідальності його за своїми зобов'язаннями всім майном [69, с. 198].

Підтримуючи намагання вченого знайти способи вирішення цього складного питання, доводиться констатувати, що реалізація цієї пропозиції не враховує інтереси іншого подружжя.

Поряд із цим, така пропозиція могла би стати варіантом вирішення наступного проблемного питання.

Так, відповідно до п. 297.1 Податкового кодексу платники єдиного податку звільняються від сплати земельного податку за земельні ділянки, які використовуються ними у підприємницькій діяльності [31].

При цьому, у Наказі ДПСУ №1051 від 23.11.2012 «Про затвердження Узагальнюючої податкової консультації щодо плати земельного податку

власниками нежитлових приміщень, платниками єдиного податку – фізичними особами – підприємцями», податкова служба висловила позицію про те, що доказом того, що земля використовується у підприємницькій діяльності, може служити тільки оформлення державного акту на землю на фізичну особу — підприємця, а не на звичайну фізичну особу – громадянина [70].

Така позиція податковців не витримує критики, аде відповідно до статті 80 Земельного кодексу суб'єктами права власності на землі приватної власності є громадяни або юридичні особи [71]. Як вже було зазначено у роботі, ЦК України також не визначає ФОП як самостійного суб'єкта права власності.

На сьогоднішній день варіантом вирішення цієї проблеми на практики є вказівка адреси місцезнаходження земельної ділянки у свідоцтві платника єдиного податку у графі «місце провадження діяльності». Вважаємо, що у такий спосіб не можна вважати це питання вирішеним, адже не варто виключати відмову податкових органів визнавати це варіантом узгодження питання щодо сплати ФОП земельного податку.

Продовжуючи дослідження варто розглянути питання звернення на майно ФОП, варто зазначити, що згідно з ч.2 ст. 128 ГК України, громадянин-підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення [3]. Також, згідно з ч.1 ст. 366 ЦК України, кредитор співвласника майна, що є у спільній частковій власності, у разі недостатності у нього іншого майна, на яке може бути звернене стягнення, може пред'явити позов про виділ частки із спільного майна в натурі для звернення стягнення на неї [4]. При цьому, як вбачається з ч.2 ст. 52 ГК України, ФОП, яка перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна [3]. Згідно з ст. 60 СК України, майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо)

самостійного заробітку (доходу). Також, вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [30].

Таким чином, можна зробити висновок, що ФОП відповідає за зобов'язаннями усім своїм майном, а також часткою майна у спільній власності подружжя. Безперечно, така позиція законодавця ставить не лише ФОП в невідгідне майнове становище, а й його сім'ю. Так, варто звернути увагу, що відповідно до ст. 97 СК України, подружжя може визначити у шлюбному договорі правовий режим майна, зокрема, згідно із ч.2 вищезазначеної статті, сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Таким чином, можна зробити висновок, що укладення шлюбного договору між подружжям, із збільшенням частки того, хто не здійснює підприємницьку діяльність, або ж виділення майна що використовується в підприємницькій діяльності та визначення його таким, що не є спільною власністю подружжя, може слугувати певним способом захисту майнових прав. Хоча варто відзначити, що уникаючи ймовірне звернення стягнення на майно, набути в період шлюбу, ФОП де-юре відмовляється від нього чим ставить себе у невідгідне майнове становище. Звісно, задля уникнення такого стану речей, варто уникати використання ведення підприємницької діяльності в організаційно-правовій формі ФОП.

Отже, проаналізувавши наукове підґрунтя та норми законодавства, можна визначити дефініцію правового режиму майна ФОП як - встановлений правовими нормами склад цього майна, порядок його набуття (формування) та вибуття, обсяг прав і обов'язків з приводу володіння, користування і розпорядження майном, порядок звернення на нього стягнень кредиторів. Наголошено, що законодавцем не визначено ФОП як суб'єкта права власності, а в таких суспільних відносинах він виступає в статусі фізичної особи. При цьому, законодавство встановлює, що фізична особа - підприємець відповідає

за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення, але знову ж, не закріплює порядок розмежування майна фізичної особи від того яке використовується в підприємницькій діяльності. Відтак, поряд із тим, що ФОП є однією з найпростіших суб'єктів господарювання, останній знаходиться в найбільш не вигідному становищі в порівнянні з іншими суб'єктами підприємницької діяльності, адже ФОП відповідає за зобов'язаннями усім своїм майном та належній частці в спільному майні подружжя, що ставить не лише його у не вигідне становище, а й іншого з подружжя. Таким чином, задля захисту майнових прав ФОП, пропонується укладання шлюбного договору між подружжям, із збільшенням частки того, хто не здійснює підприємницьку діяльність, або ж виділення майна що використовується в підприємницькій діяльності та визначення його таким, що не є спільною власністю подружжя. Подання до контролюючого органу заяви про початок використання майна в господарській діяльності може свідчити про своєрідну майнову відокремленість ФОП та сприятиме визначеності у вирішенні питання про звільнення від сплати земельного податку за земельні ділянки, які ФОП використовує у підприємницькій діяльності.

Аргументовано, що подання до контролюючого органу заяви про початок використання майна в господарській діяльності може свідчити про своєрідну майнову відокремленість ФОП та сприятиме визначеності у вирішенні питання про звільнення від сплати земельного податку за земельні ділянки, які ФОП використовує у підприємницькій діяльності.

2.3 Права та обов'язки фізичної особи-підприємця

Беззаперечно, ФОП як і будь-який суб'єкт господарювання наділений правами та має обов'язки. Статтею 42 Конституції України, кожному надано право займатись підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законом [29].

При цьому, згідно з ч.5 ст. 128 ГК України, громадянин-підприємець здійснює свою діяльність на засадах свободи підприємництва та відповідно до принципів, передбачених у статті 44 цього Кодексу. Так, підприємництво здійснюється на основі:

- вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності;
 - самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;
 - вільного найму підприємцем працівників;
 - комерційного розрахунку та власного комерційного ризику;
 - вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;
 - самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [3].
- Для досягнення мети своєї господарської діяльності підприємець має право:
 - займатись будь-якою господарською діяльністю, крім діяльності щодо здійснення якої встановлено відповідні обмеження, наприклад, підприємець не може займатися діяльністю у сфері загальної середньої та вищої освіти, концесійною діяльністю щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг, діяльністю у сфері здійснення операцій з металобрухтом, космічною діяльністю, діяльністю у сфері організації телебачення і радіомовлення; надавати фінансові послуги, якщо інше прямо не передбачене законом, і ін.;
 - ФОП, на відміну від інших суб'єктів господарювання, має право здійснювати будь-яку господарську діяльність незаборонену законом

незалежно від заявленої ним діяльності під час державної реєстрації у якості підприємця, що слідує із ст. 42 Конституції України.

- Касьяненко Д.І., Герасимова Г.В. вважає формулювання наведеної норми Конституції України неконструктивним, адже підприємницька діяльність не може бути забороненою, оскільки така діяльність у ринковому суспільстві соціально корисна, при цьому державою можуть лише встановлюватися обмеження щодо здійснення її окремих видів або певними суб'єктами [72, с. 660]. Підтримуючи вчених варто відзначити, що на сьогодні дійсно відсутні нормативно-правові акти, які встановлюють об'єктивні заборони на здійснення певного виду підприємницької діяльності, зазвичай мова йде тільки про обмеження суб'єктного складу суб'єктів її провадження. Зокрема, можна виділити обмеження щодо можливості провадження ФОП таких видів підприємницької діяльності: діяльність, яка пов'язана із з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; охороною окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз та розробленням, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракетноносіїв, виробництвом бензинів моторних сумішевих або з додаванням (змішуванням) біоетанолу та/або біокомпонентів на його основі до вуглеводневої основи (бензинів, фракцій, компонентів тощо); діяльності, пов'язаної з виробництвом біоетанолу.
- Крім названих, у літературі слушно виокремлені наступні обмеження щодо вибору «господарської діяльності фізичною особою – підприємцем пов'язані з: 1) видами господарської діяльності, здійснювати які мають право лише державні підприємства; 2) безпосередньою чи опосередкованою заборонаю здійснювати певні види господарської діяльності такими суб'єктами господарювання (наприклад, страхової, банківської); 3) відсутністю особисто у фізичної особи – підприємця відповідної освіти чи стажу роботи для отримання ліцензії» [216 с. 239].

- Слід відзначити, що заборона ФОП здійснювати певні види господарської діяльності, зокрема банківської, страхової, біржової пов'язана із наявністю у спеціальному законодавстві вимог щодо певної організаційно-правової форми її провадження. Наприклад, відповідно до статті 6 Закону України «Про банки та банківську діяльність», банки в Україні створюються у формі акціонерного товариства або кооперативного банку.
- С.В.Степанов пропонує поділити види діяльності, які має право здійснювати ФОП а предметом діяльності на наступні:
 - 1) виробничу підприємницьку діяльність, тобто діяльність, у процесі якої виробляється певна продукція;
 - 2) невиробничу підприємницьку діяльність, у межах якої виділяють: діяльність із виконання робіт, надання послуг (виконання ремонтних робіт, надання інформаційних послуг, здійснення транспортних перевезень); діяльність із зайняття торгівлею; іншу невиробничу діяльність, зокрема, діяльність на фінансовому ринку [73, с. 225].

Така класифікація заслуговує на увагу, проте, на наш погляд, має бути уточнена шляхом уточнення видів діяльності із урахуванням поняття господарська діяльність, яке закріплено у ГК України. Зокрема, виробнича діяльність ФОП завжди буде пов'язана із реалізацією такої продукції.

При цьому, варто відзначити поширення практики створення ФОП особами, які фактично працюють на певних підприємствах, проте виконують свої обов'язки не в рамках трудового договору, а на підставі договору підряду, як ФОП. Звісно, такий варіант здійснення діяльності має як переваги, та і недоліки. До недоліків варто віднести відсутність у замовника забезпечити особі соціальні гарантії працівника та наявність у замовника права у будь-який момент без пояснень відмовитись від послуг ФОП та не укласти нові договори. Перевагами є оптимізація оподаткування, а отже вигодою отримання ФОП більшої винагороди за свою роботу та можливість її виконання у зручний для нього час.

- здійснювати таку діяльність одноособово або разом з іншими громадянами чи суб'єктами господарювання, використовуючи для цього: договір про спільну діяльність, право бути учасником і/або засновником господарчого товариства чи членом кооперативу, право найму працівників, та ін.;
- самостійно формувати програму господарської діяльності, обирати постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучати матеріально-технічні, фінансові та інші ресурси, використання яких не обмежено законом, встановлювати ціни на товари, роботи та послуги відповідно до закону;
- мати банківський рахунок, печатку, штамп, бланки чи не відкривати банківський рахунок, реалізувати результати своєї діяльності виключно за готівкові кошти і використовувати готівкову виручку на свій розсуд, без печатки тощо;
- отримувати необмежений за розмірами доход, вільно розпоряджатись доходом, що залишається у нього після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;
- обирати спосіб оподаткування доходів за загальною чи спрощеною системою за умови дотримання вимог, встановлених податковим законодавством; користуватися державною системою соціального забезпечення і соціального страхування;
- вимагати виконання певних дій від органів державної влади та місцевого самоврядування (наприклад, дати згоду, прийняти рішення, укласти договір, видати документ тощо), які вони мають право чи зобов'язані вчинити в межах своїх повноважень;
- здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, валютні операції, використовувати належну підприємцю частку валютної виручки на свій розсуд;
- захищати свої права та законні інтереси самостійно чи з залученням захисника у будь-який спосіб (наприклад, відшкодування збитків, застосування

санкцій, відновлення права, визнання недійсним акту чи договору і ін.) не заборонений законодавством та з використанням будь-яких відповідних засобів (наприклад, звернення до суду, органів державної влади чи місцевого самоврядування, нотаріуса, правоохоронних органів і ін.).

- здійснювати інші права, незаборонені законом.

Досліджуючи питання правового статусу загалом, а прав та обов'язків ФОП зокрема, важливо зазначити, що окрім наділених прав, законодавством також визначений перелік обов'язків, так, як вбачається з ч.7 ст. 128 ГК України, громадянин-підприємець зобов'язаний:

- у передбачених законом випадках і порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності; Перелік видів діяльності, які підлягають ліцензуванню закріплений у Законі України «Про ліцензування господарської діяльності» [37].

- повідомляти органи державної реєстрації про зміну його адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню у реєстраційних документах;

- додержуватися прав і законних інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що ним виготовляються, додержуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством;

- не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно-конкурентного законодавства;

- вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства;

- своєчасно надавати податковим органам декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію), інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом [8].

- не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави;
- одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності, у порядку, передбаченому законом, мати інші дозвільні документи, необхідні для здійснення господарської діяльності;
- вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства; своєчасно надавати податкові декларації про доходи, інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом;
- укладати з громадянами трудові договори на використання їхньої праці (контракти, угоди), встановлювати форми, систему і розміри оплати праці та інші види доходів осіб, що працюють на основі найму з урахуванням вимог закону та на рівні, не нижчому за мінімальні розміри, встановлені законодавством;
- проводити банківських операцій, пов'язаних із здійсненням підприємницької та незалежної професійної діяльності тільки із рахунків, які відкриті на ФОП (абзац 2 пункту 14) [34].

Запровадження цього обов'язку ФОП викликало жваву дискусію серед практиків. Так, реалізація цього обов'язку в першу чергу полягає в забороні використання ФОП поточні рахунки фізичних осіб, що відкриваються для власних потреб в процесі здійснення підприємницької діяльності.

При цьому, вказана Інструкція не забороняє ФОП використовувати для власних потреб кошти з розрахункового рахунку, який відкрито для здійснення підприємницької діяльності. Отже, прослідковується нелогічність вимог регулятора. Звісно кваліфікація дії як таких, що пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності буде ускладнена відсутність законодавчих норм щодо визначення такої її ознаки як систематичність. Наприклад, у випадку здійснення посередницької діяльності по наданню послуг викупу товару з

іноземних інтернет-магазинів. Проте це не заважає банкам зупиняти дію платіжних карт по рахунках, які відкрито на ім'я фізичної особи, з огляду на висновок банку про їх нецільове використання грошових коштів, пов'язаних з підприємницькою діяльністю.

Зважаючи на те, що ФОП відповідає за результати своєї діяльності всім своїм майном вважаємо наявність у банківських установ такого повноваження неконструктивним. Більш того, опосередковане покладення на банківські установи обов'язку виявлення випадків незаконного здійснення підприємницької діяльності не відповідає мети їх діяльності. Переконавши, що у такий спосіб регулятор заважає діючим ФОП здійснювати у ефективний спосіб свою підприємницьку діяльність, порушується принципи підприємницької діяльності і конституційне право вільно розпоряджатися своєю власністю

- дотримуватись вимог щодо охорони навколишнього середовища, заходів з техніки безпеки, охорони праці, виробничої гігієни та санітарії тощо;
- дотримуватись інших вимог здійснення господарської діяльності;
- нести самостійну відповідальність за результати своєї господарської діяльності, в тому числі за завдані шкоду і збитки, в межах усього свого майна, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

- Розглядаючи обов'язки ФОП варто звернути увагу на наступний аспект.

- Так, в процесі здійснення своєї діяльності ФОП укладає різні господарські договори, наприклад договори оренди, договори підряду, договори поставки тощо. При цьому, у випадку припинення свого статусу підприємця, у нього залишається обов'язок виконати свої зобов'язання. Відповідно до статті 609 ЦК України, особливістю статусу ФОП є те, що із припиненням здійснення господарської діяльності зобов'язання для фізичної особи не припиняються, на відміну від юридичних осіб.

- Зокрема, у постанови Великої Палати Верховного Суду від 13.02.2019 р. у справі №910/8729/18 суд висловив наступну судову позицію: «за змістом ст. 51, 52, 598–609 ЦКУ, ст. 202–208 ГКУ, ч. 8 ст. 4 Закону України від 15.05.2003

р. №755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» у випадку припинення підприємницької діяльності ФОП (із внесенням до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про державну реєстрацію такого припинення) господарські зобов'язання за укладеними договорами не припиняються, а продовжують існувати, оскільки фізична особа не перестає існувати та відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім майном» [75].

– Поряд із цим, зважаючи на правила визначення юрисдикції справ господарським судам, відповідно до статті 20 ГПК справи за позовами до фізичної особи із приводу договору, який було укладено ним як ФОП має розглядатися в порядку господарського судочинства, адже одним із критеріїв віднесення справ до господарської юрисдикції є наявність між сторонами саме господарських правовідносин [76].

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавством встановлено загальний перелік прав та обов'язків, що передбачені для суб'єктів підприємницької діяльності, а також спеціальний для фізичних осіб-підприємців, враховуючи особливості здійснення ними підприємницької діяльності.

2.4 Припинення фізичної особи-підприємця

Питання припинення діяльності ФОП врегульовано нормами ЦК України, ГК України та Законом про реєстрацію. Загальна норма щодо припинення суб'єкта господарювання, міститься у ст. 59 ГК України, так, припинення суб'єкта господарювання здійснюється відповідно до закону. Безперечно ця норма має відсильний характер, а підстави та порядок припинення суб'єктів господарювання більш повно врегульовано Законом про реєстрацію [8].

При цьому, перелік загальних підстав припинення підприємницької діяльності такого суб'єкта господарювання як ФОП, закріплено ст. 51 ГК України, так, підприємницька діяльність припиняється:

- з власної ініціативи підприємця;
- у разі закінчення строку дії ліцензії у разі здійснення лише ліцензованої діяльності;
- у разі припинення існування підприємця;
- на підставі рішення суду у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами [3].

Як зазначає, Жарікова Є.О., ГК України був першим нормативним актом, який закріпив підстави припинення діяльності суб'єкта підприємництва — громадянина, які відображали особливості його існування як фізичної особи, а саме, припинення його існування. У той же час відомо, що як фізична особа, громадянин — підприємець може втратити фізичну можливість здійснювати підприємницьку діяльність також у зв'язку із настанням таких обставин, як недієздатність (обмежена дієздатність). Фактично ті ж самі юридичні наслідки, як фізична смерть, тягнуть за собою визнання особи безвісно відсутньою [77, с.70].

Підтвердження цієї думки, відображено у п.2 ч.4 ст. 18 Закону про реєстрацію, для державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця подається один з таких документів: ксерокопія свідоцтва про смерть фізичної особи, судове рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою - у разі державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця у зв'язку з її смертю, визнанням її безвісно відсутньою або оголошенням померлою [5]. Таким чином, вбачається, що окрім загальних підстав припинення діяльності ФОП, що визначені ГК України, Закон про реєстрацію також передбачає перелік підстав для державної реєстрації припинення діяльності ФОП, зокрема:

- у зв'язку із смертю;
- визнання особи безвісно відсутньою;

- оголошення особи померлою.

Підставою для здійснення державної реєстрації припинення ФОП у таких випадках може бути заява родичів або знайомих. При цьому, відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону про реєстрацію, державний реєстратор під час проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця у зв'язку з її смертю або оголошенням її померлою, а також під час державної реєстрації змін, пов'язаних із зміною складу засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із смертю або оголошенням померлим відповідного засновника (учасника), обов'язково використовує відомості Державного реєстру актів цивільного стану громадян шляхом безпосереднього доступу до нього [].

Розглядаючи питання припинення діяльності ФОП на підставі рішення суду в примусовому порядку, можна привести до прикладу ст. 55-1 ГК України, де закріплено однією із підстав примусового припинення ФОП - визнання діяльності фіктивною, на підставі чого ухвалюється рішення суду про припинення діяльності суб'єкта господарювання, в тому числі визнання реєстраційних документів недійсними.

Ознаками фіктивності відповідно до ст. 55-1 ГК України, може бути, зокрема, якщо суб'єкта господарювання:

- зареєстровано (перереєстровано) на недійсні (втрачені, загублені) та підроблені документи;
- незареєстровано у державних органах, якщо обов'язок реєстрації передбачено законодавством;
- зареєстровано (перереєстровано) у органах державної реєстрації фізичними особами з подальшою передачею (оформленням) у володіння чи управління підставним (неіснуючим), померлим, безвісти зниклим особам або таким особам, що не мали наміру провадити фінансово-господарську діяльність або реалізовувати повноваження;

- зареєстровано (перереєстровано) та проваджено фінансово-господарську діяльність без відома та згоди його засновників та призначених у законному порядку керівників [8].

Відтак, з урахуванням законодавчого врегулювання питань щодо підстав припинення підприємницької діяльності громадянином, в теорії права припинення діяльності ФОП поділяють на добровільне та примусове. Так, добровільний порядок передбачає прийняття фізичною особою-підприємцем рішення про припинення підприємницької діяльності. При цьому, у примусовому порядку діяльність може бути припинено за рішенням суду, внаслідок смерті фізичної особи – підприємця, визнання її недієздатною, безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, визнання банкрутом.

Щодо припинення ФОП в порядку процедури банкрутства слід звернути увагу на наступне.

Відповідно до ч. 2 ст. 115 Кодексу України з процедур банкрутства, підставами для порушення справи про банкрутство ФОП є такі умови: 1) розмір прострочених зобов'язань боржника перед кредитором (кредиторами) становить не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати; 2) боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців; 3) ухвалено постанову у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення; 4) Подання боржником декларації про свій майновий стан за 3 роки (у розрізі кожного року), що передували поданню заяви. Така декларація повинна містити інформацію не лише щодо майна боржника, але й щодо майна, доходів та витрат членів його родини, які перевищують 30 розмірів мінімальної заробітної плати; 5) існують інші обставини, що свідчать про загрозу неплатоспроможності [76]. Отже, перелік підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство ФОП не є вичерпними. Вважаємо такий підхід

Щодо підстав порушення справи про банкрутство ФОП М.Лукашок відзначає, що зміст норм Кодексу України з питань банкрутства не дають відповіді на питання, чи може бути підставою для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи лише один з факторів, зазначених у статті 115 Кодексу, чи потрібна виключна сукупність всіх факторів зазначених у статті [56, с. 174]. Про виключну сукупність не варто думати із огляду на те, що перелік вказаних в ст. 115 Кодексу підстав є невичерпним.

Аналіз судової практики свідчить про можливість порушення справи за заявою ФОП тільки за наявності просроченої прострочених зобов'язань боржника перед кредитором (кредиторами) становить не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати [74].

Аналіз Звіту Світового банку з питань банкрутства фізичних осіб свідчить про однієї із підстав, які закріплені у статті 115 Кодексу України з питань банкрутства для порушення провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.

Вважаємо такий підхід недопустимим тільки зважаючи на необов'язковість підтвердження безспірності вимог та допустимості їх підтвердження актом звірки грошових вимог.

Більш того, ініціювання прийняття судом рішення про визнання ФОП банкрутом надано виключно самій ФОП – боржнику.

Як відзначає М.Лукашок, процедура для боржника є добровільною, адже Кодекс України з питань банкрутства визначає, що неплатоспроможна фізична особа не зобов'язана подавати заяву про банкрутство, на відміну від юридичної особи [56, с. 179].

Отже, по суті припинення ФОП в порядку процедури банкрутства є правом, а не обов'язком ФОП.

На наш погляд, відсутність можливості ініціювання процедури банкрутства ФОП за заявою її кредиторів не є конструктивним з точки зору захисту їх інтересів. Окрім цього, наявність у кредиторів ФОП права ініціювати процедуру

банкрутства щодо нього здатне забезпечити більш відповідальне ставлення ФОП до виконання своїх зобов'язань.

Фізична особа - підприємець позбавляється статусу підприємця з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності цією фізичною особою.

Порядок реєстрації припинення ФОП регулюється законом про реєстрацію. Для державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця подається один з таких документів:

1) заява про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця за її рішенням - у разі державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця за її рішенням;

2) ксерокопія свідоцтва про смерть фізичної особи, судове рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою - у разі державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця у зв'язку з її смертю, визнанням її безвісно відсутньою або оголошенням померлою [19, ч.4 ст. 18].

Статтею 15 Закону про реєстрацію встановлено вимоги, що документів, які подаються для державної реєстрації, окрім іншого:

1) мають бути викладені державною мовою та додатково, за бажанням заявника, - іншою мовою (крім заяви про державну реєстрацію);

2) текст документів має бути написаний розбірливо (машинодруком або від руки друкованими літерами);

3) не повинні містити підчищення або дописки, закреслені слова та інші виправлення, не обумовлені в них, орфографічні та арифметичні помилки, заповнюватися олівцем, а також містити пошкодження, які не дають змоги однозначно тлумачити їх зміст;

4) документи в електронній формі мають бути оформлені згідно з вимогами, визначеними законодавством;

5) заява про державну реєстрацію підписується заявником. У разі подання заяви про державну реєстрацію поштовим відправленням справжність підпису заявника повинна бути нотаріально засвідчена [5].

При цьому, важливо зазначити, що відповідно до ч.7 ст. 18 Закону про реєстрацію, державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення реєстраційних дій, якщо вони не передбачені цією статтею [5].

Безперечно, основним етапом припинення діяльності ФОП є саме державна реєстрація. Однак, варто звернути увагу, що в процесі підприємницької діяльності, особа зобов'язана вести звітність та розрахунок по податках, зборах і єдиному соціальному внеску, сплачувати їх, а також здійснювати розрахункові операції у відповідності до законодавства. Відтак, для повного припинення підприємницької діяльності ФОП, необхідно здійснити також певні додаткові дії, зокрема:

1. зняття з обліку в Державному комітеті статистики України, Державній фіскальній службі та Пенсійному фонді.
2. надання звітності та розрахунків по податках, зборах і єдиному соціальному внеску;
3. закриття підприємницького рахунку в банку. При цьому, на законодавчому рівні не закріплені строки закриття ФОП, який припинив свою діяльність.

Відтак, відповідно до п.285.8 ст. 285 ПК України, у разі припинення платником єдиного податку провадження господарської діяльності податкові зобов'язання із сплати єдиного податку нараховуються такому платнику до останнього дня (включно) календарного місяця, в якому анульовано реєстрацію за рішенням контролюючого органу на підставі отриманого від державного реєстратора повідомлення про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності [31].

Згідно п. 294.6 ст. 294 ПК України, у разі державної реєстрації припинення юридичних осіб та державної реєстрації припинення

підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця, які є платниками єдиного податку, останнім податковим (звітним) періодом вважається період, у якому відповідним контролюючим органом отримано від державного реєстратора повідомлення про проведення державної реєстрації такого припинення [31]. Згідно п.177.11 ст. 177 Податкового кодексу України, фізичні особи, стосовно яких проведено державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця за її рішенням, подають податкову декларацію за останній базовий податковий (звітний) період, в якій відображаються виключно доходи від проведення підприємницької діяльності, протягом 30 календарних днів з дня проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності. При цьому, у разі проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця за її рішенням останнім базовим податковим (звітним) періодом є період з дня, наступного за днем закінчення попереднього базового податкового (звітного) періоду до останнього дня календарного місяця, в якому проведено державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності [31].

До того ж, у відповідності до ст. 9 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», у разі державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця його останнім звітним періодом є період з дня закінчення попереднього звітного періоду до дня державної реєстрації припинення підприємницької діяльності такої фізичної особи [79].

Таким чином, проаналізувавши основні нормативно-правові акти, що регулюють порядок припинення діяльності ФОП, вбачається за можливе визначити наступний алгоритм дій:

- подача заяви державному реєстратору про реєстрацію припинення підприємницької діяльності;
- подача річних звітів (у випадку, якщо вони не подані раніше);

- оплата єдиного податку(у разі, якщо ФОП був платником єдиного податку) та ЄСВ;

- оплата ЄСВ за місяць, в якому було подано заяву державному реєстратору (у випадку, якщо ФОП знаходиться на загальній системі оподаткування);

- подача ліквідаційних звітів.

- закриття рахунку в банку (у разі, якщо такий був відкритий).

З аналізу судової практики, варто звернути увагу, що питання припинення ФОП має значення при розгляді справ про стягнення заборгованості за договорами. Проблема в цьому питанні виникає в разі стягнення заборгованості за договорами, що були укладені з ФОП, яка припинила здійснення підприємницької діяльності.

Так, в Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 20 березня 2019 року у справі №642/10683/14-ц, де в мотивувальній частині рішення суд зазначив, що зобов'язання як фізичної особи за укладеними нею договорами не припиняються, а залишаються за фізичною особою [80]. Така ж позиція висвітлена в Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 січня 2019 року у справі № 423/581/16-ц, так, унаслідок припинення підприємницької діяльності фізичної особи така особа позбавляється тільки статусу підприємця з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця. При цьому її зобов'язання як фізичної особи за укладеними нею договорами не припиняються, а залишаються за фізичною особою, яка не перестає існувати. [81].

Наступним проблемним питанням, що виникає з аналізу судової практики є визначення юрисдикції суду у випадках стягнення зобов'язання з фізичної особи, що припинила статус підприємця.

Так, у серпні 2018 року Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк» (АТ КБ «ПриватБанк») звернулось до суду з позовом, в обґрунтування якого зазначило, що між банком та фізичною особою-підприємцем було укладено договір банківського обслуговування. При цьому, ФОП взятих на себе за вказаним договором зобов'язань належним чином не виконала, АТ КБ «ПриватБанк» просило стягнути з ФОП заборгованість. Ухвалою Київського районного суду м. Харкова від 02 жовтня 2018 року відкрито провадження у справі за вищевказаним позовом, а ухвалою цього ж суду від 12 листопада 2018 року провадження у справі закрито на підставі п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПК України (справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства), це обґрунтовано тим, що 25 вересня 2017 року до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань було внесено запис про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, тому справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки кредитний договір було укладено між ПАТ КБ «ПриватБанк» та фізичною особою - підприємцем з метою обслуговування банківського рахунку, який використовується у підприємницькій діяльності останньої [84].

При цьому, за положеннями п. 1 ч. 1 ст. 20 ГПК України до юрисдикції господарських судів відносяться справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи - підприємці. При цьому, як було досліджено раніше, у разі припинення підприємницької діяльності фізичною особою її права й обов'язки за укладеними під час здійснення підприємницької діяльності договорами не припиняються, а залишаються за нею як за фізичною особою.

Постановою Харківського апеляційного суду від 22 січня 2019 року у справі № 640/16902/18 було розглянуто апеляційну скаргу на вищезазначену

ухвалу Київського районного суду м. Харкова. Так, судом зазначено, що за таких обставин суд першої інстанції дійшов правильного висновку про наявність передбачених п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПК України підстав для закриття провадження у справі за позовом АТ КБ «ПриватБанк» до фізичної особи про стягнення заборгованості за кредитним договором [85].

Таким чином, як показує практика, справи про стягнення заборгованості з ФОП, яка припинила підприємницьку діяльність, повинні розглядатись в господарських судах, при цьому, в разі подання позовної заяви до суду загальної юрисдикції – справу закриють. При цьому, зобов'язання ФОП за укладеними нею договорами не припиняються, а залишаються за фізичною особою, яка не перестає існувати. Така позиція обумовлена впровадженням в результаті проведення судової реформи 2017 року основним критерієм визначення юрисдикції справ судам такого критерію як характер правовідносин, що є доцільним, адже розгляд таких справ господарськими судами здатний забезпечити більшу ефективність зважаючи на їх спеціалізацію.

Принципово різниться порядок припинення ФОП в примусовому порядку, зокрема за рішенням суду про визнання ФОП банкрутом, як детально прописана в книзі 4 Кодексу України з питань банкрутства. При цьому, судова практика її правозастосування тільки формується, і тільки згодом можна робити висновки про досконалість та особливості застосування відповідних норм.

Отже, можна зробити висновок, порядок припинення діяльності ФОП в добровільному порядку має, порівняно, нескладну процедуру. При цьому, у ЦК та ГК України в частині регулювання порядку припинення діяльності ФОП має містити здебільшого норми відсильного характеру, а основні положення містяться у різних нормативно-правових актах, що на практиці значно ускладнює цю процедуру, а відтак, потребує системного доопрацювання.

Підсумовуючи викладене доходимо висновку, що внесення запису про припинення діяльності до Єдиного державного реєстру не знімає з ФОП зобов'язання, які виникли в процесі підприємницької діяльності та не скасовує штрафні санкції за їх невиконання.

2.5. Відповідальність фізичної особи-підприємця

Цей суб'єкт за результати своєї підприємницької діяльності несе господарсько-правову, адміністративно-правову, кримінально-правову відповідальність.

Особливістю господарсько-правової відповідальності фізичних осіб-підприємців є межа її застосування, а саме - стягнення може бути звернено на все майно, що знаходиться у такої особи на праві власності, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення (Додаток до Закону України «Про виконавче провадження») [86]. Отже, стягнення може бути звернено на: 1) особисте майно незалежно від його використання чи невикористання при здійсненні господарювання, в тому числі на приватну квартиру, дачу, меблі, автомашину тощо; 2) частку у праві спільної сумісної власності подружжя (ст. 52 ЦКУ), проте лише після виділення такої частки в натурі за позовом кредитора (ст. 371 ЦКУ та ст. 73 Сімейного кодексу України) чи за поданням державного виконавця (ст. 379 ЦПК); 3) частку у праві спільної часткової власності після її виділення в натурі (ст. 366 ЦКУ).

Важливим аспектом застосування господарсько-правової відповідальності є відповідні підстави. Останнє, було предметом дослідження багатьох правників, насамперед це зумовлено невизнанням господарської відповідальності, як самостійного виду, що спричинило недостатнє висвітлення вітчизняною наукою та закріплення законодавством підставі господарсько-правової відповідальності.

В теорії господарського права, що господарсько-правова відповідальність ґрунтується на таких підставах: нормативні підстави, тобто сукупність норм права про відповідальність суб'єктів господарських відносин; господарська правосуб'єктність правопорушника (боржника) і потерпілого (кредитора) та юридико-фактична підстава, що полягає в протиправних діях або бездіяльності особи — господарського правопорушника, що порушують права і законні

інтереси потерпілої особи (кредитора) чи заважають їх реалізації. [87, с.393]. При цьому, варто зазначити, що на думку Щербини В.С., остання включає в собі також чотири елементи:

- факт господарського порушення (тобто порушення норми закону, умови договору, державного контракту тощо, внаслідок чого завдаються збитки або інша шкода майновим правам та інтересам потерпілого (кредитора).
- збитки, завдані порушенням господарського зобов'язання або установлених вимог щодо здійснення господарської діяльності;
- причинний зв'язок між протиправною поведінкою порушника і завданими потерпілому збитками;
- вина правопорушника – учасника господарських відносин (негативне суб'єктивне ставлення правопорушника до прав і законних інтересів потерпілого) [58, с. 320].

При цьому, законодавче трактування підстав господарсько-правової відповідальності закріплено у ч.1 ст. 218 ГК України, так, підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання [8]. Також зазначено, що учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення. У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності (ч.2 ст. 218 ГК України). Згідно з ч. 3 ст. 219 ГК України суд має право зменшити розмір відповідальності або звільнити відповідача від відповідальності, якщо правопорушенню сприяли неправомірні дії (бездіяльність) другої сторони зобов'язання. Частиною 4 ст. 219 ГК України встановлено, що сторони

зобов'язання можуть передбачити певні обставини, які через надзвичайний характер цих обставин є підставою для звільнення їх від господарської відповідальності у випадку порушення зобов'язання через дані обставини, а також порядок засвідчення факту виникнення таких обставин. Окрім цього, розглядаючи дане питання, варто зазначити, що статтею 222 ГК України, закріплено досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності, так, у разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа-учасник господарських відносин, чиї права або законні інтереси порушено, має право звернутися до порушника з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом [3].

Стаття 219 ГК України встановила межі господарсько-правової відповідальності, а також випадки, в яких розмір відповідальності учасника господарських відносин може бути зменшено або такий суб'єкт може бути звільнений від відповідальності. За загальним правилом (ч. 1 ст. 219 ГК України) за невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань чи порушення правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності або закріпленим за ним на праві господарського відання чи оперативного управління майном, якщо інше не передбачено ГК України та іншими законами. Також, важливо зазначити, що поняття суб'єкта господарювання, закріплене ч.1 ст. 55 ГК України, окрім іншого, встановлює, що суб'єкти господарювання мають відокремлене майно, і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [3]. При цьому, враховуючи те, що законодавством не передбачено відокремлення від особистого майна фізичної особи того, що використовується для підприємницької діяльності, законодавцем закріплено уточнення відповідальності для ФОП у ч. 2 ст. 128 ГК України, а саме, громадянин-підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення [3]. Подібну норму закріплено й у ч.1 ст. 52 ЦК України, так, ФОП відповідає за

зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення [4]. Важливо зазначити, що ч.2 вищезгаданої статті передбачає, що ФОП, що перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна [4]. До цього ж, згідно із Додатком до Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII передбачено перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами, зокрема, стягнення за виконавчими документами не може бути звернено на таке майно, що належить боржникові - фізичній особі на праві власності або є його часткою у спільній власності, необхідне для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні (крім майна та речей, що належать до предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, дорогоцінних металів та дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення в сировині, необробленому та обробленому вигляді (виробках) [86].

Правозастосовна практика свідчить, що найчастіше ФОП притягають до відповідальності за порушення податкового законодавства, зокрема за несвоєчасну сплату податку, єдиного соціального внеску тощо.

Адміністративно-правова відповідальність таких суб'єктів передбачена КУпАП, наприклад, за обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами - суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг (ст. 155-2); порушення порядку здійснення валютних операцій); ст. 1634 (порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи (162-2), порушення порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги) (ст. 163-

15), провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, чи здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування, а так само без одержання дозволу, іншого документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди) (ст. 164); порушення законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 165-1), за неподання в установлений законом строк державному реєстраторові документів, обов'язкове подання яких встановлено законом для припинення юридичної особи, чи подання недостовірних відомостей у таких документах (ст. 166-6) та ін. [88].

Кримінально-правова відповідальність передбачена КК України, зокрема, за: умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах (ст. 212); фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона (ст. 205); незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204) та ін. [89].

Таким чином, можна зробити висновок, що правове регулювання відповідальності ФОП закріплено у загальних нормах, що застосовуються до усіх суб'єктів господарювання та спеціальних нормах, що встановлено з урахуванням особливостей такого виду суб'єкта господарювання як ФОП. При цьому, підстави та порядок господарської відповідальності ФОП збігається із загальними вимогами, які встановлені для усіх суб'єктів підприємницької

діяльності. Однак найвагомішою особливістю відповідальності ФОП є те, що останній відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

Проаналізувавши раніше загальні положення щодо відповідальності суб'єкта господарювання загалом та ФОП, зокрема, можна визначити, що особливостями відповідальності ФОП є:

- межа її застосування, а саме - стягнення може бути звернено на все майно, що знаходиться у такої особи на праві власності;
- зобов'язання щодо несення відповідальності за зобов'язаннями ФОП після її припинення, фізичною особою (зобов'язання за укладеними договорами не припиняються, а залишаються за нею як фізичною особою, оскільки фізична особа не перестає існувати).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Аналіз норм чинного законодавства щодо порядку державної реєстрації ФОП є процесом, який складається з послідовних дій, склад яких залежить від способу подання заяви про державну реєстрацію ФОП.

Встановлено неможливість проведення державним реєстратором повної перевірки цивільної правоздатності особи у випадку реєстрації фізичною особою-підприємцем особи, яка набула повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Задля практичної реалізації права такої особи на підприємницьку діяльність запропоновано доповнення переліку документів, що подаються заявником для державної реєстрації такої особи документом, як нотаріально засвідченої копії свідоцтва про реєстрацію шлюбу,

Особливістю правового режиму майна фізичної особи підприємця є обмеження його права розпорядження майном для здійснення підприємницької діяльності у визначених законом випадках необхідністю отримання

нотаріальної згоди подружжя, що є свідчить про несамотійність діяльності ФОП та не відповідає загальним принципам підприємницької діяльності.

Одним із варіантів відмежування нерухомого майна, яке фізична особа-підприємець використовує в процесі здійснення своєї діяльності є вказівка адреси його місцезнаходження як місця провадження діяльності в документах про державну реєстрацію ФОП та про постановку на облік як платника податків.

Задля захисту майнових прав ФОП, пропонується укладання укладення шлюбного договору між подружжям, із збільшення частки того, хто не здійснює підприємницьку діяльність, або ж виділення майна що використовується в підприємницькій діяльності та визначення його таким, що не є спільною власністю подружжя. Подання до контролюючого органу заяви про початок використання майна в господарській діяльності може свідчити про своєрідну майнову відокремленість ФОП та сприятиме визначеності у вирішенні питання про звільнення від сплати земельного податку за земельні ділянки, які ФОП використовує у підприємницькій діяльності.

Майнову відокремленість ФОП певним чином можна досягнути поданням до контролюючого органу заяви про початок використання майна в господарській діяльності

Аргументована недоцільність покладення на ФОП підприємця обов'язку проводити банківських операцій, пов'язаних із здійсненням підприємницької та незалежної професійної діяльності тільки через рахунки, які відкриті на ФОП.

Ініціювання прийняття судом рішення про визнання ФОП банкрутом надано виключно самій ФОП – боржнику, що є не сприяє .

Внесення запису про припинення діяльності до Єдиного державного реєстру не знімає з ФОП зобов'язання, які виникли в процесі підприємницької діяльності та не скасовує штрафні санкції за їх невиконання.

Особливостями відповідальності ФОП є: 1) межа її застосування, а саме - стягнення може бути звернено на все майно, що знаходиться у такої особи на

праві власності; 2) зобов'язання щодо несення відповідальності за зобов'язаннями ФОП після її припинення, фізичною особою (зобов'язання за укладеними договорами не припиняються, а залишаються за нею як фізичною особою, оскільки фізична особа не перестає існувати);

ВИСНОВКИ

Дослідження правового статусу фізичної особи-підприємця дозволило отримати такі основні результати:

Уточнено, що фізична особа-підприємець – це зареєстрований відповідно до законодавства суб'єкт господарювання, що самостійно та систематично здійснює підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, на власний ризик та несе відповідальність за зобов'язаннями усім своїм майном, на яке згідно із законом може бути звернено стягнення.

Аргументовано, що підприємницька діяльність є систематичною, якщо дії щодо фізичної особи щодо виробництва продукції, реалізації продукції, надання послуг, виконання робіт здійснюються більше чотирьох разів протягом календарного року та\або один раз протягом календарного року з подальшим регулярним отримання прибутку (не менше 4-х разів).

Під правовим статусом фізичної особи-підприємця запропоновано розуміти коло дозволених та обов'язкових діянь фізичної особи-підприємця, які вона реалізує в процесі здійснення підприємницької діяльності. Зміст правового статусу фізичної особи підприємця становлять права та обов'язки.

Проведено систематизацію законодавства щодо правового статусу фізичної особи-підприємця шляхом поділення його на загальне та спеціальне. До загального законодавства віднесено ГК України та ЦК України, Закон про реєстрацію. Спеціальне законодавство поділено на групи, а саме: документи, що регламентують правовий режим майна фізичної особи-підприємця, документи, що регламентують оподаткування фізичної особи-підприємця, документи, що регламентують відповідальність фізичної особи-підприємця, документи, що регулюють умови та порядок здійснення певних видів господарської діяльності.

Запропоновано доповнення переліку документів, що подаються заявником для державної реєстрації фізичної особи-підприємця таким документом, як нотаріально засвідчена копія свідоцтва про реєстрацію шлюбу

за умови набуття такою особою повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу.

Встановлено, що захист майнових прав подружжя, одним з яких є фізична особа-підприємець може бути здійснено шляхом укладення шлюбного договору із розподілом часток у спільній власності подружжя, із збільшенням частки того, хто не здійснює підприємницьку діяльність, або ж виділення майна, що використовується в підприємницькій діяльності та визначення його таким, що не є спільною власністю подружжя.

Аргументовано, що подання заяви про початок використання майна в підприємницькій діяльності може свідчити про своєрідну майнову відокремленість фізичної особи-підприємця та сприятиме визначеності у вирішенні питання про звільнення від сплати земельного податку за земельні ділянки, які фізична особа-підприємець використовує у підприємницькій діяльності.

Обґрунтовано скасування обов'язку фізичної особи-підприємця проводити банківські операції, які пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності виключно через рахунки, які відкриті на фізичну особу-підприємця.

Аргументовано включення кредиторів до кола осіб, які мають право ініціювати прийняття судом рішення про визнання фізичної особи підприємця банкрутом.

Встановлено, що особливістю відповідальності фізичної особи-підприємця є: 1) продовження існування зобов'язань фізичної особи-підприємця після її припинення (зобов'язань, які виникли на підставі господарських договорів або у зв'язку із сплатою обов'язкових платежів та зборів тощо); 2) можливість звернення стягнення на майно, що знаходиться у такої особи на праві власності, оскільки фізична особа підприємець не визнається самостійним суб'єктом власності.

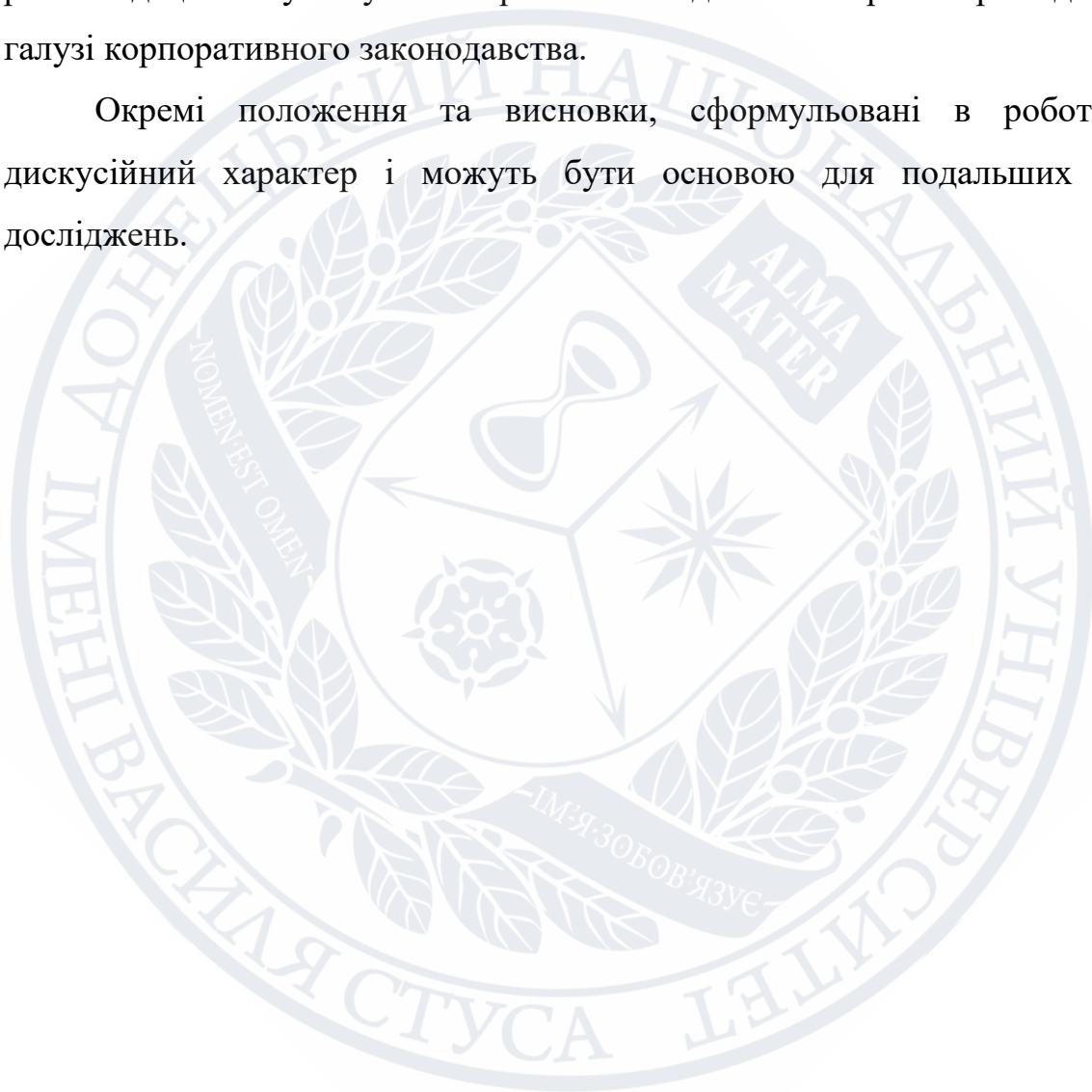
За результатами дослідження запропоновано внесення відповідних змін та доповнень до Господарського кодексу України, Закону України «Про

державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань » та Кодексу України з питань банкрутства.

Достовірність висновків та пропозицій підтверджена їх обговоренням на науково-практичних конференціях.

Сформульовані у магістерській роботі висновки, положення і рекомендації можуть бути використані в подальшій нормотворчій діяльності у галузі корпоративного законодавства.

Окремі положення та висновки, сформульовані в роботі, мають дискусійний характер і можуть бути основою для подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Інформаційна довідка прес-служби Державної податкової служби України. *Офіційний веб-портал Державної податкової служби України*. URL: <https://www.tax.gov.ua/media-tsentr/novini/407585.html> (дата звернення 10.11.2020 р.).
2. Статистичні дані Державної служби статистики України. *Офіційний веб-портал Державної статистичної служби України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2020/ks_opfg/ks_opfg_0120.htm (дата звернення 10.11.2020 р.).
3. Господарський кодекс: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144. (Із змінами).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356 (Із змінами).
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003. № 755-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 25. Ст. 139.
6. Зинченко С. А., Шапсугов Д. Ю., Корх С. Э. Предпринимательство и статус его субъектов в современном российском праве. Ростов-на Дону: СКАРГ, 1999. 198 с.
7. Мамутов В.К. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственно-правовой мысли в суверенной Украине. *Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора*: Сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований; Редкол.: В.К. Мамутов (отв. ред.) и др. Донецк: ООО «Юго-Восток Лтд». 2005. С. 12-37.
8. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: постанова правління Національного банку України 29.12.2017 № 148. *Офіційний портал Верховної Ради України*.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення 10.11.2020 р.).
9. Мандрица В.М. Российское предпринимательское право. Ростов на/Д.: Феникс, 1999. 544 с.
10. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
11. Сагайдак Ю. підприємницька діяльність як основна форма реалізації економічних прав людини. Теоретико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 44-48.
12. Селіванов В. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України. *Право України*. 1995. № 2. С. 3–12.
13. Господарське право України : навчальний посібник / за заг. ред. Н. О. Саніахметової. Харків : Одиссей. 2005. 608 с.
14. Мусияка В. Л. Правовые основы предпринимательской деятельности. Харьков : Бизнес-информ. 1995. 88 с.
15. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів: наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України від 28.05.2004 № 97. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04> (дата звернення 10.11.2020 р.).
16. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності: постанова Верховного суду України від 25.04.2003 № 3. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va003700-03#Text> (дата звернення 10.11.2020 р.).

17. Постанова Верховного суду від 06 жовтня 2020 року, судова справа № 826/14391/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92075989> (дата звернення 10.11.2020 р.).
18. Постанова Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 24 грудня 2019 р., судова справа № 264/6819/19. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86671624> (дата звернення 10.11.2020 р.).
19. Про податок на промисел: Декрет Кабінету Міністрів України від 17.03.1993 № 24-93. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-93#Text>. (втратив чинність 01.01.2011 р.).
20. Бутков І. М. Щодо визначення поняття «правовий статус фізичної особи-підприємця». *Форум права*. 2013. № 3. С. 70–76. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_14.pdf
21. Господарське право: практикум / А.Г. Бобкова (кер. авт. кол.), Ю.О. Моїсєєв, Ю.М. Павлюченко та ін.; за заг. ред. А.Г. Бобкової. Харків: Право, 2018. 592 с.
22. Мамутов В.К. Кодификация хозяйственного законодательства Украины в новых экономических условиях. *Государство и право*. 1994. № 6. С. 82–83.
23. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. 985 с.
24. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.
25. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 227 с.
26. Голубов А.Є. Процесуальне становище в кримінальному судочинстві України неповнолітнього, який скоїв злочин або суспільно небезпечне діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т внутр.

- справ. Київ, 2005. 215 с.
27. Белькова О. В. Правовий статус свідка в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2005. 223 с.
28. Москвич Л.М. Організаційно-правові проблеми статусу суддів : дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 224 с.
29. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30. Ст. 141. (Із змінами).
30. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002 р. № 21. Ст. 135. (Із змінами)
31. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011 р. № 2. № 2-3. С. 34. Ст.11 (Із змінами)
32. Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів: наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 р. № 1588 *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11#Text> (дата звернення 10.11.2020 р.).
33. Про затвердження Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Міністерства фінансів України від 24.11.2014 р. № 1162. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1553-14#Text> (дата звернення 10.11.2020 р.).
34. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: постанова Правління Нацбанку України від 12.11.2003 р. № 492. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03#Text> (дата звернення 10.11.2020 р.).
35. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV.

- Відомості Верховної Ради України. 2003. № 145. Ст. 363. (Із змінами).*
36. Про оренду державного та комунального нерухомого майна: Закон України від 03.10.2019 № 157. *Відомості Верховної Ради України. 2020. № 4. Ст. 25 (Із змінами).*
37. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03. 2015. *Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158 (Із змінами).*
38. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального: Закон України від від 19.12.1995 № 481/95. *Відомості Верховної Ради України. 2003. № 145. Ст. 363 (Із змінами).*
39. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 19.12.1995 № 481. *Відомості Верховної Ради України. 1995. № 46. Ст. 345. (Із змінами).*
40. Про туризм : Закон України від 15.09.1995. № 324. *Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31. Ст. 24. (Із змінами).*
41. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 80. *Відомості Верховної Ради України. 2004. № 12. Ст. 155. (Із змінами)*
42. Щербіна В.С., Резникова В.В. Сучасний стан правового регулювання господарської діяльності. *Платформа стратегічної та законодавчої аналітики.* URL: <https://coordynata.com.ua/sucasnij-stan-pravovogo-reguluvanna-gospodarskoi-dialnosti>
43. Колісниченко Н.І. Господарське законодавство України та основні проблеми його вдосконалення. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Pravo/66001.doc.htm
44. Коломієць О.О. Цивільно-правове регулювання діяльності фізичної особи - підприємця: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний торговельно-економічний ун-т. Київ, 2002. 185 с.
45. Зельдіна О.Р. Поняття та напрями модернізації господарського законодавства. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К.*

- Мамутова* : матеріали круглого столу (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 42-46.
- 46.Сегеда С., Татаревський О. Як зареєструвати підприємницьку діяльність. *Юридична абетка підприємця. Центр Комерційного Права*. 2005. 79 с.
- 47.Марков В.И., Ляшенко С.В. Совершенствование законодательного обеспечения целей государственной регистрации субъектов предпринимательской деятельности в Украине / В.И. Марков, С.В. Ляшенко. *Экономика и право*. 2003. – № 1. С.58-63.
- 48.Марков В.І. Створення та реєстрація суб'єктів підприємництва недержавного сектору економіки: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2004. 20 с.
- 49.Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. В.К. Мамутова. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
- 50.Лебедев К.К. Предпринимательское и коммерческое право: системные аспекты (предпринимательское и коммерческое право в системе права и законодательства, системе юридических наук и учебных дисциплин). СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 318 с.
- 51.Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085/2010. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. –Ст. 3334.
- 52.Положенням про реєстраційну службу України : Указ Президента України від 06.04.2011 року № 401/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 1163.
- 53.Заява про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця. *Офіційний веб-портал Міністерства Юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/zayava-schodo-derjavnoi-reestratsii-fizichnoi-osobi---pidpriemtsya> (дата звернення 10.11.2020 р.).
- 54.Кучерук І. В., Кір'ян С. М., Козинець А. О. Алгоритм реєстрації та ведення обліку фізичної особи підприємця: орядок процедури та її

- особливості. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. С. 11-16.
55. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170 (Із змінами).
56. Лукашук М. Правове регулювання банкрутства фізичних осіб на підставі Кодексу України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства*. Збірка наукових статей / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. С. 174-181.
57. Мамутов В.К., Овсиенко В.В., Юдин В.Я. Предприятие и материальная ответственность. Киев: Наукова думка. 1971. 190 с.
58. Господарське право : підручник / В.С. Щербина. 6-те вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер. 2013. 640 с.
59. Пацурківський Ю.П. Правовий режим майна суб'єктів підприємницької діяльності: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Черновецький національний університет ім. Ю. Федьковича. Чернівці., 2011. 21 с.
60. Статус фізичної особи - підприємця: проблеми застосування законодавства: роз'яснення Міністерства Юстиції України від 21.02.2011. *Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації*. 2011 р. № 8. С. 55-56.
61. Щодо реєстрації транспортних засобів за фізичними особами – підприємцями: Лист Міністерства юстиції України від 04.08.2008. № 7885-0-33-08. *Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації*. 2008 р., № 36, стор. 28
62. Біленко М. Майно фізичної особи-підприємця як об'єкт права спільної сумісної власності подружжя. *Юридична Україна*. 2014. № 5. С. 32-36.
63. Постанова Верховного суду від 2 вересня 2020 року, судова справа № 318/1863/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91283232> (дата звернення 10.11.2020 р.).
64. постанова пленуму Верховного суду України від 2 жовтня 2013 року, судова справа № 318/2918/13. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.

- URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91763032> (дата звернення 10.11.2020 р.).
- 65.Коваленко Н. Особливості банкрутства фізичних осіб – підприємців. *Санація та банкрутство*. 2011. № 2. С. 132-140.
- 66.Переверзев О.М. Питання правового режиму майна фізичної особи – підприємця. *Вісник Луганського університету внутрішніх справ*. 2012. № 5. С. 294-304.
- 67.Про затвердження Узагальнюючої податкової консультації щодо застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності фізичними особами – підприємцями, які здійснюють діяльність з надання нерухомого майна в оренду : наказ Державної податкової служби України від 20.02.2012 № 136 URL: http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=355621&cat_id=314724&showHidden (дата звернення 10.11.2020 р.).
- 68.Юдин О. Единый налог и аренда жилья. *Бухгалтерия*. 2012. № 12 (999). С. 59.
- 69.Кравчук О. Три види правового статусу фізичної особи. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право: 36. наук.праць. 2017. № 1/2 (33/34). С. 193-199.
- 70.Про затвердження Узагальнюючої податкової консультації щодо плати земельного податку власниками нежитлових приміщень, платниками єдиного податку – фізичними особами – підприємцями: наказ Державної податкової служби України від 23.11.2012 № 1051. Портал Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/uzagalnyuyuchi-podatkovyi-konsultatsii/61918.html> (дата звернення 10.11.2020 р.).
- 71.Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27 (Із змінами).

72. Касьяненко Д.І., Герасимова Г.В. *Особливості господарювання фізичної особи як суб'єкта підприємницької діяльності. Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 659-661.
73. Степанов С.В. Особливості господарювання суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород : Гельветика, 2013. Вип. 22. Т.1 № Ч.1. С. 224–227.
74. Ухвала Господарського суду Днепропетровської області від 23.11.2020, судова справа № 904/6277/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93004162> (дата звернення 10.11.2020 р.).
75. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.02.2019 р., судова справа № 910/8729/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/807598359> (дата звернення 10.11.2020 р.).
76. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 11.06.1991 № 2597. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
77. Жарікова Є.О. Про окремі аспекти припинення діяльності суб'єктів підприємництва – громадян. *Економіка і право. Проблеми правового регулювання господарської діяльності*. 2013. №2. С. 69-74.
78. Кодексу України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 № 2597. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
79. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 07.08.2010 № 2464. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 2-3. Ст. 1. (Із змінами).
80. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 20 березня 2019 року, судова справа № 642/10683/14-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80715859> (дата звернення 10.11.2020 р.).

81. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 січня 2019 року, судова справа № 423/581/16-ц . Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79313889> (дата звернення 10.11.2020 р.).
82. Рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06 вересня 2018 року, судова справа № 214/4137/17 . Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76301797> (дата звернення 10.11.2020 р.).
83. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 31 січня 2019 року, судова справа № 214/4137/17 . Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79571511> (дата звернення 10.11.2020 р.).
84. Постанова Великої Палати Верховного суду від 02 жовтня 2019 року, судова справа № 214/4137/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84788870> (дата звернення 10.11.2020 р.).
85. Постанова Харківського апеляційного суду від 22 січня 2019 року, судова справа № 640/16902/18 . Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8478653911> (дата звернення 10.11.2020 р.).
86. Про виконавче провадження: Закону України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>. (дата звернення 10.11.2020 р.).
87. Господарське право : навчальний посібник / Л. А. Жук, І. Л. Жук, О. М. Неживець. Київ. 2003. 400 с.
88. Кодекс України про адміністративні правопорушення: : Закон України від 07.12.1984 № 8073. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 10.11.2020 р.).

89.Кримінальний кодекс України : Закон України від 04.05.2001 № 2341.

Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131. (Із змінами).

ДОДАТКИ

Додаток А

РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо державної реєстрації створення фізичної особи-підприємця

При забезпеченні юридичного супроводу державної реєстрації створення фізичної особи-підприємця слід звертати увагу на наступні аспекти.

1. Державну реєстрацію ФОП здійснюють суб'єкти державної реєстрації:

- виконавчі органи сільських, селищних та міських рад (у разі прийняття відповідною радою рішення про набуття таких повноважень), Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації;
- нотаріуси;
- акредитовані суб'єкти (підприємства, які мають акредитацію Міністерства юстиції України).

На сьогодні зручним та оперативним є подання документів для реєстрації ФОП через Портал державних послуг iGov або Кабінет електронних сервісів Мін'юсту. Однак, ці сервіси доступні не для всіх областей України. Також така реєстрація є можливою через додаток Дія.

Для проведення реєстрації онлайн заявнику необхідно мати Електронний цифровий підпис. Такий підпис акредитовані центри, наприклад ДФС, в Мін'юсту, Приватбанк

Державна реєстрація ФОП є безкоштовною.

Строк проведення державної реєстрації складає 24 години з моменту надходження документів.

2. Перелік документів, що подаються для проведення державної реєстрації ФОП закріплено у ст. 18 Закону про реєстрацію.

Такий перелік документів є вичерпним. За вимагання державним реєстратором документів, які не передбачені переліком передбачена адміністративна відповідальність за ст. 166-11 КоАП України Органом, уповноваженим притягування державного реєстратора к адміністративній відповідальності є посадові особи Державної реєстраційної служби України та

головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі.

При заповненні заяви необхідно обрати код запланованої діяльності за Класифікатором видів економічної діяльності (КВЕД).

Перелік КВЕДів можна знайти на сайті Державної служби статистики України <http://kved.ukrstat.gov.ua>.

Варто звернути увагу, що законодавством не передбачено обмежень в кількості обрання таких видів.

3. Виписку з Єдиного державного реєстру про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем можна завантажити у кабінеті громадянина на Порталі Дія (diia.gov.ua), а також – за допомоги онлайн-сервісу отримання відомостей із ЄДР usr.minjust.gov.ua/ua

4. Державний реєстратор має право відмовити у проведенні державної реєстрації ФОП у наступних випадках:

- 1) документи подано особою, яка не має на це повноважень;
- 2) у Єдиному державному реєстрі містяться відомості про судові рішення щодо заборони у проведенні реєстраційної дії;
- 3) не усунуто підстави для зупинення розгляду документів протягом встановленого строку;
- 4) наявні обмеження на зайняття підприємницькою діяльністю, встановлені законом;
- 5) наявність в Єдиному державному реєстрі запису, що фізична особа вже зареєстрована як фізична особа - підприємець.

5. Відмову у проведенні державної реєстрації ФОП можна оскаржити до Міністерства юстиції України та його територіальних органів або до суду.

